

Značaj izravnih inozemnih ulaganja za gospodarski rast

Prišlin, Dominik

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Tourism and Hospitality Management / Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:191:266288>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-29**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of Tourism and Hospitality Management - Repository of students works of the Faculty of Tourism and Hospitality Management](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Preddiplomski sveučilišni studij

DOMINIK PRIŠLIN

**ZNAČAJ IZRAVNIH INOZEMNIH ULAGANJA ZA
GOSPODARSKI RAST**

**THE IMPORTANCE OF FOREIGN DIRECT
INVESTMENTS FOR ECONOMIC GROWTH**

Završni rad

Zabok, 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Preddiplomski sveučilišni studij

Poslovna ekonomija u turizmu i ugostiteljstvu
Studijski smjer: Menadžment u turizmu

**ZNAČAJ IZRAVNIH INOZEMNIH ULAGANJA ZA
GOSPODARSKI RAST**

**THE IMPORTANCE OF FOREIGN DIRECT
INVESTMENTS FOR ECONOMIC GROWTH**

Završni rad

Kolegij: **Izravna inozemna ulaganja i turizam**

Student: **Dominik Prišlin**

Mentor: **Izv.prof.dr.sc. Maja Nikšić Radić**

Matični broj: **ps24558/18**

Zabok, 2023.

IZJAVA O AUTORSTVU RADA I O JAVNOJ OBJAVI OBRANJENOG ZAVRŠNOG RADA

Dominik Prišlin

24558/18

(ime i prezime studenta)

(matični broj studenta)

Značaj izravnih inozemnih ulaganja za gospodarski rast

(naslov rada)

Izjavljujem da sam ovaj rad samostalno izradila/o, te da su svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima, bilo da su u pitanju knjige, znanstveni ili stručni članci, Internet stranice, zakoni i sl. u radu jasno označeni kao takvi, te navedeni u popisu literature.

Izjavljujem da kao student–autor završnog rada, dozvoljavam Fakultetu za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci da ga trajno javno objavi i besplatno učini dostupnim javnosti u cjelovitom tekstu u mrežnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci.

U svrhu podržavanja otvorenog pristupa završnim radovima trajno objavljenim u javno dostupnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci, ovom izjavom dajem neisključivo imovinsko pravo iskorištavanja bez sadržajnog, vremenskog i prostornog mog završnog rada kao autorskog djela pod uvjetima *Creative Commons* licencije CC BY Imenovanje, prema opisu dostupnom na <http://creativecommons.org/licenses/>.

U Opatiji, _____

Dmitriy

_____ Potpis studenta

Sažetak

Izravna inozemna ulaganja su ključan pokretač ekonomskog rasta i razvoja te povezivanja ekonomije i gospodarstva diljem svijeta. Izravna inozemna ulaganja su vrlo važan ekonomski alat koji u manje razvijenim državama kao što je Hrvatska može imati posebnu važnost. U radu se detaljno prikazuju te analiziraju kretanje i trendovi izravnih inozemnih ulaganja u svijetu segmentirano od makro do mikro ekonomskih sredina. Posebna važnost je posvećena prikazu pozitivnih, negativnih i neutralnih učinaka izravnih inozemnih ulaganja na gospodarstva diljem svijeta. Kako bi se dao bolji prikaz teme, u radu su navedena postojeća istraživanja usko vezana za izravna inozemna ulaganja te njihovo kretanje. Veliki značaj je usmjeren na poticanje hrvatskih investitora ka ulaganju u druge države te samim time širenje vlastitog poslovanja i prezentiranje hrvatskog poduzetništva na globalnom nivou. Također su prikazani izazovi koji su uvelike utjecali na usporavanje cjelokupne ekonomije te samim time i tok izravnih inozemnih ulaganja. Na samome kraju rada su prikazani primjeri uspješnih projekata izravnih inozemnih ulaganja u Republici Hrvatskoj te se apelira na važnost i značaj takvih projekata na daljnji gospodarski rast i razvoj zemlje. Iz primjera izravnih inozemnih ulaganja u Hrvatskoj se može zaključiti da su strani investitori prepoznali potencijal ovog tržišta, posebno u sektorima bankarstva, energetike i turizma. Ovi projekti su doprinijeli modernizaciji i konkurentnosti tih industrija te stvaranju novih radnih mjesta. S druge strane, hrvatski ulagači, poput Rimac automobila, proširili su svoje poslovanje na susjedne zemlje, što svjedoči o globalnom ambicijama i sposobnostima hrvatskih tvrtki. Ovo je dobar primjer kako izravna inozemna ulaganja mogu doprinijeti internacionalizaciji domaćih kompanija i jačanju njihove prisutnosti na globalnom tržištu.

Ključne riječi: izravna inozemna ulaganja; gospodarski rast; COVID-19; Republika Hrvatska, hrvatski investitori

Sadržaj

1.	Uvod.....	1
1.1.	Problem i predmet istraživanje rada.....	1
1.2.	Svrha, ciljevi i znanstvene metode istraživanja.....	1
1.3.	Znanstvena hipoteza.....	2
1.4.	Struktura rada.....	2
2.	Pojmovno određenje izravnih inozemnih ulaganja.....	3
2.1.	Osnovne teorije izravnih inozemnih ulaganja.....	4
2.2.	Motivi i ciljevi izravnih inozemnih ulaganja.....	6
2.3.	Vrste izravnih inozemnih ulaganja.....	9
2.4.	Greenfield izravna inozemna ulaganja.....	9
2.5.	Brownfield izravna inozemna ulaganja.....	11
3.	Pregled postojećih istraživanja učinaka izravnih inozemnih ulaganja na gospodarski rast.....	13
3.1.	Pozitivan utjecaj izravnih inozemnih ulaganja na gospodarski rast.....	15
3.2.	Negativan utjecaj izravnih inozemnih ulaganja na gospodarski rast.....	15
3.3.	Neutralan ili beznačajan utjecaj izravnih inozemnih ulaganja na gospodarski rast ..	16
3.4.	Međuodnos izravnih inozemnih ulaganja i otvorenog tržišta.....	17
4.	Analiza kretanja izravnih inozemnih ulaganja.....	18
4.1.	Kretanje izravnih inozemnih ulaganja u svijetu.....	18
4.2.	Kretanje izravnih inozemnih ulaganja unutar Europske Unije.....	25
5.	Utjecaj izravnih inozemnih ulaganja na gospodarstvo Republike Hrvatske.....	27
5.1.	Trendovi i trenutno stanje izravnih inozemnih ulaganja u Republici Hrvatskoj.....	31
5.2.	Primjeri uspješnih izravnih inozemnih ulaganja projekata u Republici Hrvatskoj ...	33
5.3.	Rimac automobili - primjer uspješnog hrvatskog ulagača u inozemstvo.....	35
6.	Utjecaj izazova 21.stoljeća na gospodarstvo te izravna inozemna ulaganja.....	38
6.1.	Financijska kriza i izravna inozemna ulaganja.....	40
6.2.	Terorizam i izravna inozemna ulaganja.....	40
6.3.	Covid-19 i izravna inozemna ulaganja.....	41
6.4.	Izazovi 21.stoljeća u Republici Hrvatskoj.....	41
7.	Zaključak.....	43
	Popis ilustracija.....	48
	Shematski prikazi.....	48
	Grafikoni.....	48

1. Uvod

Uvod ovog završnog rada pomno objašnjava i detaljno definira pojedine tematske cjeline koje se u njemu pojavljuju. Uvod također sadrži dijelove poput problem i predmeta istraživanja rada, svrha, ciljevi i znanstvene metode istraživanja, znanstvenu hipotezu te strukturu samoga rada.

1.1. Problem i predmet istraživanje rada

Smatra se da u suvremenom gospodarstvu izravna inozemna ulaganja igraju sve značajniju ulogu u poticanju gospodarskog rasta i razvoja zemalja diljem svijeta. Ulaganja poput izravnih inozemnih ulaganja obuhvaćaju investicije stranih poduzetnika i njihovih poduzeća koja ulažu svoj kapital, stručnost i znanje te tehnologiju s fokus na samo jednu stavku, a to je profit i napredak poslovanja.

Istraživanja su pokazala da u kontekstu Republike Hrvatske tema kao što su izravna inozemna ulaganja i njihov utjecaj na gospodarski rast postaju sve važnija i relevantnija s obzirom na njezinu implementaciju i stopu primijenjenosti na europskoj i svjetskoj razini. Unatoč izazovima i ograničenjima s kojima se suočava, Hrvatska je tijekom protekla dva desetljeća privukla značajan iznos izravnih inozemnih ulaganja. No, postavlja se pitanje u kojoj su mjeri i na koji način te investicije doprinijele gospodarskom rastu zemlje.

1.2. Svrha, ciljevi i znanstvene metode istraživanja

Cilj ovog istraživanja je analizirati značaj izravnih inozemnih ulaganja na gospodarski rast u svijetu te samim time i u Republici Hrvatskoj. Kroz kritički prikaz relevantne literature, empirijskih istraživanja i podataka, biti će analiziran utjecaj izravnih inozemnih ulaganja na ključne gospodarske pokazatelje kao što su izvoz, zaposlenost, tehnološki i ekonomski napredak i bruto domaći proizvod (BDP). Također će pomno biti analizirane politike i mjere koje su poduzete kako bi se privukli strani ulagači i njihov kapital te kako bi se osiguralo maksimalna iskoristivost takvih ulaganja.

Navedeni rad pruža detaljan uvid u mehanizme i učinke izravnih inozemnih ulaganja na gospodarski rast. Izdvojeni podaci i komparacije će biti od interesa akademskoj zajednici, poslovnim subjektima, vladinim institucijama i svim subjektima koje si bave investicijama i gospodarskim rastom.

Kao glavni izvori korišteni u radu se mogu navesti stručna literatura vezana za temu rada te Internet stranice. Metode obrade podataka korištene u radu su: deduktivna metoda, metode sinteze te analize. Također je bitno napomenuti da su podaci u radu prikupljeni isključivo „desk istraživanjem,,.

1.3. Znanstvena hipoteza

Sukladno postavljenim problemima istraživanja iz kojih izlaze predmet i sami ciljevi istraživanja postavlja se temeljna znanstvena hipoteza završnog rada: Izravna inozemna ulaganja pokrenula su te stvorila revolucionarnu epohu u sferi ekonomske globalizacije imajući u vidu njihov snažan utjecaj na gospodarski rast pojedinih zemalja uključujući i Hrvatsku.

1.4. Struktura rada

Završni rad se sastoji od 5 poglavlja s podnaslovima te uvodom i zaključkom. Nakon uvoda se nalazi drugo poglavlje u kojem se nalaze općenite informacije o izravnim inozemnim ulaganjima te njihovo pojmovno određenje. Također drugo poglavlje se sastoji od podnaslova gdje su striktno definirani ciljevi i vrste izravnih inozemnih ulaganja te definirana greenfield i brownfield ulaganja. U trećem poglavlju detaljno su prikazana postojeća istraživanja te navedeni njihovi rezultati i metodologija istih. Također se analizirana njihov pozitivan, negativan te neutralan utjecaj izravnih inozemnih ulaganja na gospodarski rast zajedno s međuodnosom izravnih inozemnih ulaganja i otvorenog tržišta. U četvrtom poglavlju analizirana je kretanja izravnih inozemnih ulaganja kako u svijetu tako i u Europskoj Uniji. U petom poglavlju istražen je utjecaj izravnih inozemnih ulaganja na gospodarstvo Republike Hrvatske te njihovi trendovi. Ovdje se može pronaći podnaslov koji ima posebnu važnost za ovaj rad, a to su primjeri izravnih inozemnih projekata u Republici Hrvatskoj s naglaskom na Rimac automobile koji je poslužio kao glavni primjer utjecaja izravnih inozemnih ulaganja na gospodarstvo Republike Hrvatske. U šestom poglavlju pisano je o utjecaju izazova 21. stoljeća na izravna inozemna ulaganja te posljedicama koje su direktno i indirektno utjecale na njih te plan oporavka u budućnosti. Zadnje poglavlje u radu se odnosi na zaključak teme rada „ Značaj izravnih inozemnih ulaganja za gospodarski rast“ .

2. Pojmovno određenje izravnih inozemnih ulaganja

Izravna inozemna ulaganja čine tip ulaganja kojima se stječe kontrola nad određenim poduzećem u drugim državama od strane inozemnih ulagača. Neki od glavnih motiva su dobivanje novih tehnologija te diversifikacija poslovanja i smanjenje rizika, pristup novim inozemnim tržištima te smanjene troškova proizvodnje (UNCTAD, 2020.) Najveći značaj izravnih inozemnih ulaganja je važnost za gospodarski razvoj jer stvaraju nova radna mjesta i proizvodne kapacitete, poboljšavanje tehnologije, podižu produktivnost te unaprjeđuju ekonomsku i trgovinsku konkurentnost zemalja. Također izravna inozemna ulaganja se mogu klasificirati kao jedne od ključnih pokretača gospodarskog rasta i razvoja te predstavljaju važan izvor financiranja za održivi razvoj (Nikolić, 2019.).

Izravna inozemna ulaganja su također odgovorna za smanjene siromaštva i nejednakosti posebice u zemljama u razvoju, pružajući veću mogućnost zaposlenja, veće prihode odnosno plaće i usklađivanje radnih standarda s međunarodnim normama (UNCTAD 2020.). Investitori se odlučuju na ovu vrstu ulaganja na temelju različitih elemenata i čimbenika, kao što mogu biti: tržišni potencijal, radna snaga, tehnologija, dostupnost sirovina, politička stabilnost te porezni sustavi. Izravna inozemna ulaganja se mogu kategorizirati prema cilju ulaganja, vrsti ulagača i načinu ulaganja. Prema cilju ulaganja, se mogu podijeliti na ulaganja u sirovine, ulaganja u tržišta i ulaganja u proizvodne kapacitete (Hejazi & Safarian 1999.).

Postoji više vrsta ulagača te neki od njih su ulaganja u multinacionalne korporacije (MNC), ulaganja u male i srednje tvrtke (MST), državna ulaganja i drugi oblici ulaganja. Ulaganja u male i srednje tvrtke (MST) često se direktno povezuju s manjim poduzećima koje se bore za čim veću prisutnost na inozemnim tržištima (UNCTAD,2021) .

Državna ulaganja s druge strane se odnose na ulaganja koje provodi vlada ili njezini državni fondovi. Ova vrsta ulaganja je uvelike usmjerena ka sektorima i industrijama s glavnim ciljem promicanja gospodarskog rasta, stvaranja novih radnih mjesta te postizanja zadanih strateških ciljeva. Postoje i drugi oblici ulaganja koji se direktno ne svrstavaju u prethodno navedene kategorije. Ulaganja koja nisu navedena u prethodnim kategorijama su investicije od nevladinih organizacija, privatni fondovi, ulaganja institucionalnih ulagača te individualnih investitora.

Prema podacima se može zaključiti da ulaganja u multinacionalne kompanije imaju ključnu ulogu u izravnim inozemnim ulaganja zbog svoje veličine na samome tržištu, sposobnosti za preuzimanje rizika i globalne prisutnosti. Ta informacija nikako ne umanjuje to da mala i srednja poduzeća imaju itekakvu važnost te doprinos u izravnim inozemnim ulaganjima.

Promatrajući istraživanje Blomström, Lipsey i Zejan (1992) može se vidjeti značaj izravnih inozemnih ulaganja te njihov utjecaj na ubrzan rast gospodarstva zemalja u razvoju u razvoju od 1960. do 1985. godine, dok ako se sagledaju države s manjim dohotkom nema pokazatelja da izravna inozemna ulaganja imaju značajniji utjecaj na samo gospodarstvo i gospodarski rast. Također se može pronaći u njihovoj analizi i istraživanju uvoz strojeva i transportnih uređaja kao alternativni kanala prijenosa tehnološkog napretka se nije pokazalo bitno za sam gospodarski rast. Rezultati istraživanja upućuju da izravna inozemna ulaganja imaju utjecaj na gospodarski rast pretežito na zemlje koje nisu zemlje u razvoju te su prošle razvojni put koji je potreban da se nova tehnologija uspješno implementira i upotrijebi u sustavu (Babić, A., Pufnik, A., Stručka, T. 2001) .

2.1. Osnovne teorije izravnih inozemnih ulaganja

Uvidom u empirijska istraživanja vezana na temu izravna inozemna ulaganja se može uočiti kako je tema analizirana od strane različitih autora ali se njihove definicije te zaključci uvelike razlikuju. U tablici koja slijedi će biti navedene neke od najpoznatijih te najznačajnijih teorija vezano za izravna inozemna ulaganja.

Shematski prikaz 1.

Dvije grupe vodećih teorija međunarodne razmjene i ulaganja

Teorije na razini države

Klasične teorije široko prihvaćene na u 18.stoljeću

Daju odgovor na 2 pitanja :

1. Zašto zemlje trguju?
2.Kako zemlje mogu unaprijediti svoju kompetitivnu prednost?

Teorije na razini poduzeća

Suvremene teorije koje razmatraju kako poduzeća mogu stvoriti i zadržati superiornije organizacije performanse

Daju odgovor na 2 dodatna pitanja:

1. Zašto i kako se poduzeća internacionaliziraju?
2. Kako internacionalizirana mogu steći i zadržati kompetitivnu prednost?

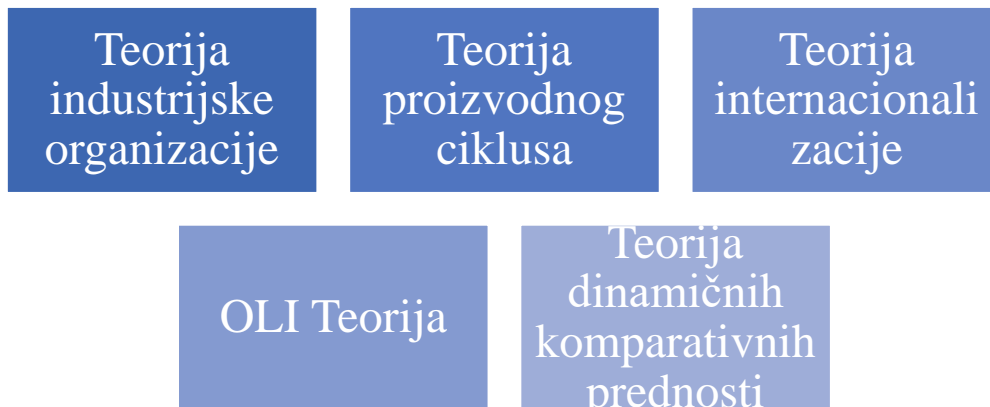
Izvor: izrada od strane autora prema podacima s kolegija Izravna inozemna ulaganja 4.

Tematska jedinice kreirao od strane Izv.prof.dr.sc. Maje Nikšić Radić

Prvu pravu veliku pažnju su izravna inozemna ulaganja privukla tek 30-tih godina prošloga stoljeća. Također su prve uspješne teorije vezane za izravna inozemna ulaganja razvijene tek 60-tih godina prošlog stoljeća.¹

Shematski prikaz 2.

Dominantne teorije Izravnih inozemnih ulaganja

Izvor: izrada od strane autora prema podacima s kolegija Izravna inozemna ulaganja 4. Tematska jedinice kreirao od strane Izv.prof.dr.sc. Maje Nikšić Radić

Teorija industrijske organizacije proučava kako tržišna struktura utječe na ponašanje i performanse poduzeća. U kontekstu izravnih inozemnih ulaganja ova teorija istražuje kako multinacionalne kompanije koriste kontrolu nad tržištem kako bi ostvarile prednosti u smislu profita. Tradicionalna IO teorija istražuje kako tržišna moć i koncentracija utječu na odluke o izravnim inozemnim ulaganjima (Caves, 1971; Pindyck & Rubinfeld, 1986).

Teorija proizvodnog ciklusa sugerira da izravna inozemna ulaganja proizlaze iz razvoja proizvoda i da se poduzeća iz razvijenih zemalja presele u zemlje u razvoju kako bi iskoristila niže troškove rada i resursa. Ova teorija pretpostavlja da se proizvodnja kreće iz razvijenih zemalja prema zemljama u razvoju kako proizvod zreli i postaje standardiziran (Krugman, 1980; Vernon, 1966).

Teorija internacionalizacije istražuje kako poduzeća postupno šire svoje poslovanje u inozemstvu kako bi povećala kontrolu nad resursima, tržištima i tehnologijom. Ova teorija naglašava postupno učenje i prilagodbu na međunarodnom tržištu (Buckley & Casson, 1976; Johanson & Vahlne, 1977).

¹ https://moodle.srce.hr/2022-2023/pluginfile.php/7632465/mod_resource/content/1/4.%20TJ.pdf – izrada prema podacima s kolegija Izravna inozemna ulaganja 4. Tematska jedinice kreirao od strane Izv.prof.dr.sc. Maje Nikšić Radić

OLI teorija, također poznata kao teorija ekonomske međunarodizacije, kombinira tri ključna faktora - vlasništvo (ownership), lokaciju (location) i internalizaciju (internalization) - kako bi objasnila zašto poduzeća ulažu izravno u inozemstvo. Ova teorija istražuje kako vlasničke prednosti, relevantna lokacija i internalizacija resursa utječu na odluke o izravnim inozemnim ulaganjima (Dunning, 1977; Rugman, 1986).

Teorija dinamičnih komparativnih prednosti istražuje kako se komparativne prednosti poduzeća mijenjaju s vremenom, potičući ih na izravna inozemna ulaganja. Fokusira se na inovacije, tehnološki razvoj i prilagodbu tržištu kao ključne pokretače izravnih inozemnih ulaganja (Caves, 1982; Vernon, 1966).

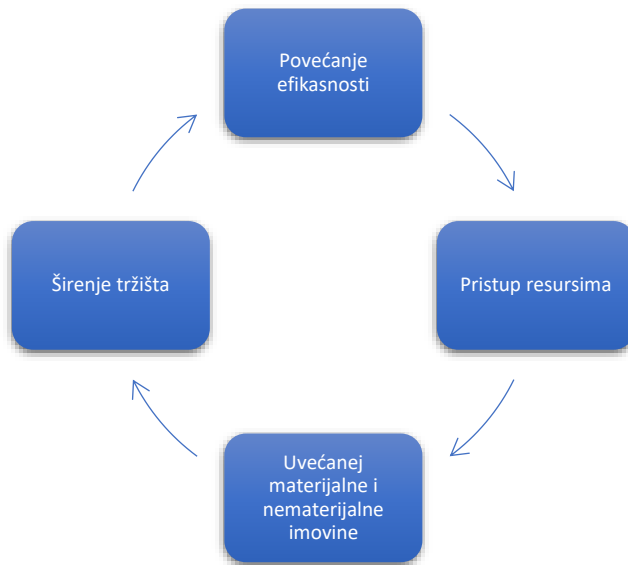
2.2. Motivi i ciljevi izravnih inozemnih ulaganja

Kako bi detaljnije i temeljitije bila prikazana i opisana izravna inozemna ulaganja, važno je spoznati i poznavati njihove ciljeve i vrste izravnih inozemnih ulaganja. Ciljevi se dijele prema slijedećim faktorima i parametrima kao što su istraživanje i razvoj, tehnologija i implementirano znanje, investicije u proizvodne kapacitete pa sve do snižavanja troškova proizvodnje i sami pristup novim tržištima (Dunning 1993).

Kada se uzmu u obzir zajedno ciljevi i vrste izravnih inozemnih ulaganja može se vidjeti te primijetiti kako im pripada mnoštvo zajedničkih čimbenika kao što su jeftina radna snaga, politička stabilnost, veličina tržišta, pristup prirodnim resursima te porezni sustav zemlje domaćina (Caves, 1996; Dunning, 2000; Wang et al., 2012).

Shematski prikaz 3.

Prikaz ciljeva koji utječu na odluke stranih investitora u izravna inozemna ulaganja

Izvor: izrada od strane autora prema podacima s UNCTAD-a <https://unctad.org/> (pristupljeno 13.07.2023.)

Shematski prikaz ciljeva koji utječu na odluke stranih investitora u izravna inozemna ulaganja se može podijeliti na širenje tržišta, povećanje efikasnosti, pristup resursima, uvećanje materijalne i nematerijalne imovine.

Izravna inozemna ulaganja imaju različite ciljeve i svrhe. U skladu s istraživanjem provedenim od strane UNCTAD-a, ciljevi izravnih inozemnih ulaganja uključuju širenje tržišta, povećanje efikasnosti, pristup resursima te uvećanje materijalne i nematerijalne imovine (UNCTAD, 2021).

Prvi cilj je širenje tržišta od strane investitora. Investitori žele proširiti svoje poslovne djelatnosti na inozemna tržišta kako bi proširili broj potrošača odnosno konzumenata njihovih proizvoda, otvorili nove distribucijske kanale i ostvarili značajnu prednost nad svojom konkurencijom.

Drugi cilj je povećanje efikasnosti, u koje je primarni cilj investitora korištenje izravnih inozemnih ulaganja kako bi optimizirali svoje poslovne operacije, smanjili troškove proizvodnje ili ostvarili druge pogodnosti efikasnosti.

Pristup resursima je također važan cilj izravnih inozemnih ulaganja. Ovdje je primarni cilj investitora osigurati pristup strateškim resursima poput tehnologije, sirovina, znanja, ljudskih resursa ili pak drugih bitnih faktora koji su od velike važnosti za njihovo poslovanje.

Posljednji cilj izravnih inozemnih ulaganja je uvećanje materijalne i nematerijalne imovine. Ovdje investitori žele povećati svoju materijalnu moć, odnosno ukupnu imovinu, vrijednost ulaganja putem akvizicija, izgradnje novih infrastruktura te stjecanje novog intelektualnog vlasništva.

Cilj koji je od posebne važnosti velikim multinacionalni kompanijama je ulaganje u razvijene države odnosno širiti se na ta tržišta (market-seeking) jer zbog vrlo visoke kupovne moći domicilnog stanovništva tih zemalja je faktor bez kojeg je teško pronaći egzistenciju u današnjoj modernoj ekonomiji (Pavlović D 2008.).

Analizom empirijskih istraživanja provedenih u području međunarodnih ulaganja, neki od glavnih u području međunarodnih ulaganja i najznačajnijih motiva izravnih inozemnih ulaganja su traženje novih tržišta, ostvarivanje konkurentske prednosti, pristup resursima, iskorištavanje tehnoloških prednosti i smanjenje rizika (UNCTAD 2021).

Traženje novih tržišta je jedan od najbitnijih motiva izravnih inozemnih ulaganja. Ovdje investitori imaju za cilj iskoristiti potencijalna nova tržišta za daljnje proširenje svojih poslovnih aktivnosti o povećanje distribucije starih i novih proizvoda. Ova ulaganja su od ključne važnosti iz razloga jer omogućavaju pristup novim potrošačima i stvaranje trajnih i čvrstih odnosa s lokalnim tržištima.

Ostvarivanje konkurentske prednosti je također važan motiv izravnih inozemnih ulaganja. Investitori vrlo dobro prepoznaju važnost stjecanja konkurentske prednosti kao što je pristup jeftinoj radnoj snazi, jeftiniji izvor sirovina i zauzimanje čvrsti strateški položaj na tržištu.

Pristup resursima je također jedan od motiva izravnih inozemnih ulaganja gdje investitori žele osigurati pristup ključnim resursima poput tehnologije, prirodnih resursa, stručnosti ili pak distribucijske mreže. Kroz aktivnost kao što su izravna inozemna ulaganja sam investitor dolazi do pristupa tih bitnih resursa i koristi ih za napredak i podršku u svojim poslovnim aktivnostima. Iskorištavanje tehnoloških prednosti je također neizostavan motiv izravnih inozemnih ulaganja. Investitori žele prenijeti vlastito znanje, stručnost te tehnologiju u druge inozemne zemlje kako bi unaprijedili svoje poslovanje i stekli već ranije spomenutu konkurentsku prednosti. Ova vrsta ulaganja omogućuje razmjenu tehnološkog znanja i inovativnosti između tih zemalja.

Izravna inozemna ulaganja također imaju svoju svrhu te ih prema tome parametru se može podijeliti na faktore poput ulaganja u efikasnost proizvodnje, ulaganja u efikasnost proizvodnje, ulaganja u samo tržište. Ulaganja koja su usmjerena na ulaganja prema tržištu imaju uzak fokus na države s velikim tržištima poput Kine, Indije i SAD-a, dok ulaganja u efikasnost se može pronaći u skroz drugome smjeru a to je ulaganje u zemlje s povoljnim uvjetima proizvodnje

poput niske cijene rada i dobre infrastrukture. Ulagače koji svoja sredstva pretežito ulažu u sredstva poput nafte, plina i minerala, u tom slučaju se može reći da se radi o ulaganju u sirovine (Dunning, 2000).

2.3. Vrste izravnih inozemnih ulaganja

Vrlo je važno samo podrijetlo investitora te iz koje zemlje dolaze izravna inozemna ulaganja. Podjela ulagača se prikazuje prema različitim kategorijama dok su neke od njih horizontalna ulaganja, vertikalna ulaganja te ulaganja u potrazi za resursima. Horizontalna ulaganja imaju uski fokus za ulaganja u poduzeća u kojoj investitor posluje u svojoj matičnoj ili domicilnoj zemlji. S druge strane vertikalna ulaganja se odnose na ulaganja u poslovne aktivnosti koje su iste ili slične s poslovnim aktivnostima koji realizira u svojoj matičnoj zemlji.

Primjer takvog načina ulaganja je da investitor koji proizvodi automobile u svojoj matičnoj zemlji ulaže u industriju proizvodnje rezervnih dijelova u drugoj, stranoj zemlji. Ulaganja koja se odnose na potragu resursa uključuju ulaganja u izvore tih resursa kojih nema u potpunosti ili u jako malim količinama u matičnoj zemlji (Dunning, 1993; Rugman, 1986).

Prema informacijama EIU (2021) koja definiraju proizvodna ulaganja kao ulaganja koja se obavljaju u svrhu proizvodnje roba i usluga u inozemstvu a uključuju otvaranje novih proizvodnih pogona, širenje postojećih proizvodnih te kupnja novih strojeva i opreme. Uslužna ulaganja ili ulaganja u uslužni sektor su ulaganja u trgovinu, bankarstvo, turizam, transport te IT usluge (UNCTAD, 2021).

Ulaganja u stvarnu imovinu također može se definirati i na drugi način a to je da je ona imovina u koju se ulaže radi stjecanja imovine, korištenja stvarne imovine kao što su nekretnine te prirodni resursi. Također ta vrsta ulaganja uključuje ulaganja poput ulaganja cestovnu infrastrukturu (cestovnu, željezničku, zračnu) te energetske postrojenja. Ulaganja u financijski sektor uključuju ulaganja u financijske institucije, poput banaka, osiguravajućih društava i investicijskih fondova, kao i ulaganja u financijske instrumente, poput dionica, obveznica i drugih vrijednosnih papira (UNCTAD, 2021).

2.4. Greenfield izravna inozemna ulaganja

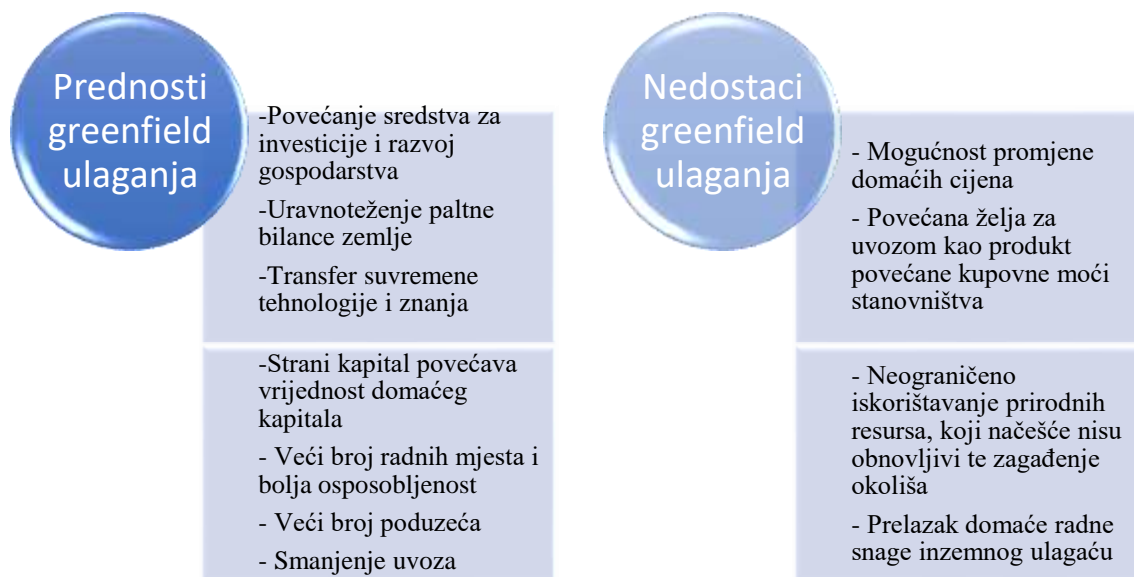
Greenfield ulaganja još se mogu pronaći i pod nazivom „investicije u ledinu“ predstavljaju ulaganja u potpuno novu djelatnost ili pogon. Kako bi se investicija klasificirala kao greenfield investicija, kompanija koja ulaže svoja sredstva mora izgraditi potpuno nove objekte i postrojenja na određenom tržištu te na ugovorenoj lokaciji i najbitnije u stranoj državi. Kada se

govori o greenfield ulaganjima često se radi o izravnim inozemnim ulaganjima s velikim kapitalom. Prilikom otvaranja poduzeća potrebno je napraviti detaljnu analizu lokalnih, tržišnih, infrastrukturnih i kulturnih prilika zemlje rezidenata. Važna informacija je da matična kompanija je u potpunosti nad djelatnošću koja se obavlja te posjeduje vlastiti „know how“ na temelju kojeg se uspostavlja navedeno poslovanje.

Greenfield izravna inozemna ulaganja utječu na jako puno faktora u razvitku gospodarskog rasta te opće kvalitete života u zemljama u koje ulažu. Samom izgradnjom nekretnina, pribavljanjem sirovina i materijala, proizvoda i usluga te otvaranjem novih radnih mjesta i samim time zapošljavanje djelatnika ima već spomenuti značajni doprinos na gospodarski razvoj. Bitno je napomenuti da je takva vrsta ulaganja rijetko viđena zbog visoke izloženosti riziku u tranzicijskim državama.

Shematski prikaz 4.

Prednosti i nedostaci greenfield ulaganja

2

Izvor: izrada od strane autora prema podacima s „Strane inozemne investicije u Hrvatskoj- uzroci neuspjeha“ Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, 2005.

(pristupljeno 13.07.2023.)

² Sisek B., „Strane inozemne investicije u Hrvatskoj- uzroci neuspjeha“ Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, 2005. (pristupljeno 27.06.2023.)

Najveći postotak greenfield ulaganja na svjetskoj razini potječe iz SAD-a te zatim iz zemalja Europske unije. U većini slučajeva su domicilne zemlje ili zemlje domaćini, zemlje u razvoju i nerazvijene zemlje. Kako bi te zemlje privukle što veći broj stranih investitora moraju obratiti posebnu pažnju na elemente kao što su ponuda poreznih olakšica, subvencija te ostali načini poticanja i privlačenja investitora.

Kao najveći rizik ovdje se može navesti odnos sa samom zemljom domaćinom. Ukoliko dođe do povlačenja projekta može rezultirati velikom financijskom štetom dok manji rizici su administrativne prirode, problemi s resursima i lokalnom radnom snagom.

2.5. Brownfield izravna inozemna ulaganja

Brownfield izravna inozemna ulaganja predstavljaju ulaganja i kupnju već postojećih postrojenja, skladišta, objekata i poslovnih zgrada. Navedeni lokaliteti se uglavnom nalaze na razvijenim urbanim područjima te im je zbog nedovoljne iskorištenosti ili zanemarivanja potrebna intervencija ulagača kako bi im se maksimizirala uporaba. Brownfield ulaganja najčešće se može pronaći u tranzicijskim zemljama zbog manjeg investicijskog rizika. Najčešće dominiraju industrijski, željeznički te vojni kompleksi, obalna područja i objekti javnih lokalnih i gradskih službi. Benefiti ulaganja u lokalitete su mnogi te neki od njih su smanjenje onečišćenosti koja indirektno utječe na estetske, ekonomske, sociološke i druge čimbenike.

Shematski prikaz 5.

Konceptualni modeli koji se koriste kod prenamjene neiskorištenih nekretnina

Model Kade

- A-B-C Model

Model nogometne lopte

- "Puzzle" model korištenja zemlje te matrica interakcije

Izvor: izrada od strane autora prema podacima s CABERNET Network Report (pristupljeno 13.07.2023.)

Dinamičnost sustava u kontekstu upravljanja zemljištem predstavlja model kade.

Razumijevanje prirode „brownfield kade“ pomaže donositeljima odluka da ograničena sredstva usmjere na lokacije koje se mogu trajno ukloniti iz kade te se time sprečava stagnacija gradskih područja.

Različite tipove lokacija smještaja, prethodne uporabe, troškova zbrinjavanja i ekonomskih uvjeta predstavlja A-B-C model. Kod tog modela pri podjeli lokacija najprivlačnije označavamo s A, najmanje privlačne s C, a tipove srednje privlačnosti s B.

Model nogometne lopte podiže svijest razumijevanja i karakterizacije problema dionika. Naime, od pojedinaca se traži da naprave popis najznačajnijih pokretača regeneracije.

Međusobnu povezanost *brownfield* distribucije, razvoj i korištenje zemljišta predstavlja „Puzzle“ model. Njime se pokazuje kako cjelokupna *brownfield* upotreba zemljišta omogućava gradovima i državama razvoj kroz kreiranje i poticanje nove regeneracije.

Kada se radi o urbanoj regeneraciji upotrebljava se matrica interakcije. Matricom interakcije se prikazuje sustavni pristup objektivnom i usmjerenom rješavanju problema, pri čemu se predočava kako regeneracija *brownfielda* zadovoljava kriterije održivosti.

Privredni razvoj društva je potaknuo razvoj gospodarstva i tehnologija. Inovacije u transportu, građevinarstvu i proizvodnji su imale negativni utjecaj na životnu sredinu što je rezultiralo održivim *brownfield* ulaganjima. Takva ulaganja predstavljaju upravljanje, rehabilitaciju i povratak na korisnu upotrebu *brownfield* baze zemljišnih resursa na takav način da se osigura ostvarivanje i kontinuitet zadovoljavanja ljudskih potreba za sadašnje i buduće generacije na ekološki nedegradirajući, ekonomski održiv i društveno prihvatljiv način.³

³ EU Projects, RESCUE Regeneration of European sites in cities and urban environments, 2002-2005., dostupno na <http://www.eugris.info> (pristupljeno 12.07.2023.)

3. Pregled postojećih istraživanja učinaka izravnih inozemnih ulaganja na gospodarski rast

Harding i Javorik (2011) prvenstveno imaju pogled na izravna inozemna ulaganja kao sredstvo povećanja kvalitete izvoza za zemlje u razvoju. Prema autorima je utjecaj vidljiv kroz dva kanala izvoza. Prema prvome navedenom kanalu je vidljiva mogućnost zemlje domaćina da proizvodi te naravno kasnije izvozi kvalitetnije, dugotrajnije te naprednije proizvode. Prema drugome kanalu izvoz predstavlja drastično povećanje znanja što dovodi do unapređenja proizvoda koji je prvenstveno namijenjen izvozu. Istraživanje je provedeno u 105 država, za period od 1984. do 2000. godine. Prvi izazov u istraživanju je predstavljao zadatak raspodjele učinaka izravnih inozemnih ulaganja u odnosu na ostale učinke, a određivanje uzročnosti je predstavljalo drugi izazov. Tj. utvrđivanje jesu li izravna inozemna ulaganja utjecala na poboljšanje proizvoda za izvoz ili su već bila povezana sa zemljama koje izvoze visoko kvalitetne proizvode. Kako bi podatci bili što korektniji autori su pristupili podacima na razini industrije pruženima od strane Nacionalnih agencija za promicanje ulaganja (*IPA – Investments Promotion Agency*). Kao rezultat istraživanja se pokazalo kako su područja koja su privukla izravna inozemna ulaganja povećala vrijednost izvoza za otprilike 11%.

Učinak *greenfield* ulaganja na stvaranje novih radnih mjesta, stjecanja novih poslovnih vještina te poboljšanje kvalitete svakodnevnog života su prikazali Davies i Desbordes (2012). Autori su prikazali kako direktno povezujući izravna inozemna ulaganja s procesom globalizacije dolazi do potrebe za povećanjem sposobnosti radnika. Empirijski dokazi su pokazali kako su ti učinci nerijetko mali. Uspoređujući empirijske dokaze s bazom podataka o *greenfield* ulaganjima autori su došli do zaključka kako su ona usko povezana s vještinama zaposlenika. Podaci koji su prikazani su industrijske naravi te su povezani sa 17 kućanstava u kojima se utvrdilo povećanje znanja i sposobnosti djelatnika. Najznačajniji primjer razvoja je vidljiv u područjima pružanja usluge podrške (npr. pozivni centri), uslugama znanja (istraživanja i razvoj) te uslugama maloprodajnih izravnih inozemnih ulaganja, dok su s druge strane M&A ulaganja povezana s razvojem tehnologije i/ili uklanjanja konkurencije. Usprkos svemu pozitivnom čemu su ulaganja doprinijela, zaključak istraživanja nije u potpunosti pozitivan. Naime, ističe se povećanje jaza između najslabije i umjereno kvalificiranih radnika.

Chard Hopkins i Kevin Jenkins (2008) specijalno daju svoju pažnju na IT projekte te razvoju istih. Posebno im je zanimljiv podatak da samo 30% IT projekta završi uspješno te je razlog takvoj pojavi što u većini projekata takve prirode se ne planiraju stvarni troškovi i ne postavljaju realno ispunjivi ciljevi. Naglasak u samome istraživanju je na brownfield vrstu

ulaganja te razrada detaljne analize problema i nedostatak koje takva vrsta ulaganja imaju. Veličina projekta u većini slučajeva znači i više pogrešaka te faktore poput lošeg upravljanja organizacijom poslovanja, globalizacijom tamo doprinose.

Vrlo je bitno naglasiti da je sve manji postotak greenfield ulaganja jer većina potencijalno dobrih i zanimljiv projekata već postoji u nekom drugome oblike u nekom drugome formatu te tržištu. Vidljiva je opća naklonost autora brownfield sustavu ulaganja jer on djeluje revolucionarno na razvoj same ekonomije te gospodarstva.

Jako zanimljiva metafora koja je navedena u radu je „jedenje slona“ koja predstavlja jako velike i velike projekte koji se ne mogu „pojести“, nego svoje probleme moraju detaljno diversificirati te ih tako pojedinačno rješavati.

Beata S. Javorick (2014) u svome istraživanju skreće posebnu pozornost na utjecaj izravnih inozemnih ulaganja na opću kvalitetu poslova te njihove efektivnosti. Više kvalitetni poslovi pružaju zaposlenicima veću kvalitetu života rezultirano većim primanjima te povećanja razina opće kvalitete života u cjelini. Velika razlika je vidljiva od 10% do čak 70% u samom prihodu odnosno plaći koja je nusprodukt izravnih inozemnih ulaganja stavljeno u odnos plaće u domaćem poduzeću. Naravno ovdje postoje odstupanja, najviše vezano o kojoj državi je riječ njezinom gospodarskom razvoju. Bolji poslovi i kvaliteta života ne rezultira samo većim prihodima i kupovnom moći već s više vremena za hobije te rasonodu i najbitnije dugovječnost. Kada sagledamo navedeno istraživanje, može se doći do vrlo jednostavnog zaključka a on je taj da veći prihod rezultira boljim životom te većom produktivnošću i rapidnijim gospodarskim i ekonomskim rastom.

Kada se uzme u obzir istraživanje Egger, Kreickemeier i Wrona (2013) gdje je jasno prikazano kako zemlje ulagači imaju manji postotak realizacije poslova u zemlji domaćinu, plaćajući zaposlenike manje nego u svojoj matičnoj državi. Postupačnim razvitkom dvosmjernog ravnotežnog modela je prikazano kako postoje dva razloga zbog čega su plaće direktno promijenjene utjecajem izravnih inozemnih ulaganja. Naravno radi se o pozitivnom utjecaju na iznos samih plaća.

Prvi razlog u dvosmjernom modelu je taj da su multinacionalna poduzeća profitabilnija te samim time imaju veće standarde unutar same kompanije što se direktno rezultira na plaće zaposlenika. Drugi navedeni razlog je cijena plaćanja najma, plaćajući veći najam u odnosu na domicilna poduzeća, multinacionalnim poduzeća to i dalje ne predstavlja veliku stavku u svojoj bilanci jer je to i dalje manje nego koji je izražen u njihovoj matičnoj zemlji. Zaključak

istraživanja je taj da su veće plaće vidljive samo u manje naprednim sredinama odnosno mjestima.

3.1. Pozitivan utjecaj izravnih inozemnih ulaganja na gospodarski rast

Wu i Chiang (2008) i Gudara et. al (2012) nastojali su ustanoviti mogu li izravna inozemna ulaganja utjecati na gospodarski razvoj. Višestrukim empirijskim analizama se može zaključiti da izravna strana ulaganja imaju ključnu ulogu u gospodarskom razvoju. To je utvrđeno analizom podataka 62 zemlje u razdoblju od 1975. do 2000. godine. Analiza je utvrdila da izravna inozemna ulaganja značajno ovise o početnom BDP-u i ljudskom kapitalu. Takav podatak se može interpretirati na način da su zemlje koji imaju znatno viši BDP te višu stopu ljudskog kapitala pokazale vrlo pozitivnu vezu izravnih inozemnih ulaganja i gospodarskog rasta tih zemalja.

Istraživanje koje je provedeno na uzorku od 69 zemalja u razvoju za razdoblje od 1970. do 1989. godine pokazalo je da izravna strana ulaganja imaju pozitivan utjecaj na ekonomski rast. Zbog utjecaja izravnih stranih ulaganja na prijenos tehnologije, autori ističu da izravna strana ulaganja imaju pozitivniji utjecaj na gospodarski rast u usporedbi s domaćim ulaganjima. Međutim, analiza je pokazala da iskorištavanje pozitivnih učinaka izravnih stranih ulaganja zahtijeva adekvatnu razinu razvoja ljudskih resursa sposobnih za korištenje moderne tehnologije (Borensztein et al., 1995. i Žarković et al., 2017).

Istraživanje koje je obuhvatilo razdoblje od 1980. do 2003. na uzorku od 79 država analiziralo je čimbenike koji utječu na korištenje pozitivnih učinaka izravnih stranih ulaganja na gospodarski rast. Istraživanje je pokazalo da direktna strana ulaganja imaju snažniji pozitivni utjecaj na gospodarski rast ako radna snaga u zemlji ima viši stupanj obrazovanja, ako je zemlja otvorenija, ako su financijska tržišta razvijenija, ako je stopa rasta stanovništva niža i ako je zemlja politički stabilna (Vo i Batten, 2006 i Žarković et al., 2017).

3.2. Negativan utjecaj izravnih inozemnih ulaganja na gospodarski rast

Proučavanjem regija Bliskog istoka i Sjeverne Afrike te središnje i istočne Europe kroz panel analizu kreiranu od strane Darrat-a et al, (2005) se može zaključiti da utjecaj stranih izravnih inozemnih ulaganja ima negativan učinak na gospodarski rast ili u potpunosti ne postoji. Još se može navesti kao značajna istraživanja vezana za negativan gospodarski rast Marc (2011) u Belloumi (2014) za sedam zemalja Južnog Sredozemlja (Turska, Jordan, Sirija, Alžir, Egipat, Maroko i Tunis) u razdoblju od 1982. do 2009. upotrebom metode strukturnog modela. Zatim

se može navesti proučavanje primjenom GETS metode koju je upotrijebio Herzer (2020) u četrdeset četiri zemlje u razvoju za identificiranje specifičnih faktora za zemlju te izvještava o negativnom utjecaju na rast i međunarodni razvoj.

Kako bi se udaljili od zemlja MENA, također postoje istraživanja na negativan utjecaj izravnih inozemnih ulaganja koja se bave zemljama unutar same Europe. Najbolji primjer je istraživanje provedeno 2003. godine od strane Jože Mencigera gdje je analizirao utjecaj priljeva izravnih inozemnih ulaganja na makroekonomske rezultate u razdoblju od 1994. do 2001. godinu u osam europskih tranzicijski zemlja (Mađarska, Češka, Slovačka, Poljska, Estonija, Latvija, Litva te Slovenija) i utvrdio negativan utjecaj izravnih inozemnih ulaganja na gospodarski rast tih zemalja. Autor kroz svoje istraživanje želi prikazati negativan utjecaj izravnih inozemnih ulaganja na sami gospodarski rast, nepovoljnom strukturom jer se izravna inozemna ulaganja uglavnom nisu odnosila na ulaganja, već su bila usmjerena na potrošnju i uvoz. Može se zaključiti kako je takva struktura utjecala na rast deficita tekućeg računa i na rast vanjskog duga. S time se može pobiti tvrdnju da izravna inozemna ulaganja ne moraju biti isključivo pozitivnog faktora odnosno pozitivno utjecati na gospodarski rast i veću ekonomsku konkurentnost gospodarstva na tržištu (Žarković, et al, 2017).

3.3. Neutralan ili beznačajan utjecaj izravnih inozemnih ulaganja na gospodarski rast

Na razini Europe može se uočiti istraživanje utjecaja izravnih inozemnih ulaganja na bazi Španjolske u razdoblju od 1984. do 2010. godine koje su proveli Carbonell i Werner (2018). Iz njihovog istraživanja može se zaključiti da izravna inozemna ulaganja nisu imala pozitivan utjecaj na gospodarski rast unatoč visokim visokom volumenu izravnih inozemnih ulaganja i gospodarskog rasta. Samim time autori prenose da izravna inozemna ulaganja nisu toliko utjecajni alat za razvijanje španjolske ekonomije te gospodarstva usprkos tome što su prijašnja istraživanja pokazivala drugačiju sliku stanja.

Kroz panel analizu izrađenu od strane Bogdan (2009) može se vidjeti utjecaj izravnih inozemnih ulaganja na gospodarski rast zemalja u tranziciji u razdoblju od 1990. do 2005. godine. Rezultate koji su dobiveni mogu se deklarirati kao empirijske te prikazuju pozitivan ali beznačajan utjecaj izravnih inozemnih ulaganja na gospodarski rast zemalja. Navedeni pozitivni utjecajni izravnih inozemnih ulaganja su imale samo utjecaj na samu političku stabilnost tih zemalja te otvorenost prema novim tržištima. Zaključak istraživanja je da priljev

izravnih inozemnih ulaganja ne nadomještuje domaće investicije te samim time nema značajnu ulogu na gospodarski rast te rast BDP-a.

3.4. Međuodnos izravnih inozemnih ulaganja i otvorenog tržišta

Kada se sagleda odnos između izravnih inozemnih ulaganja i otvorenog tržišta može se vidjeti da oboje djeluju pozitivno jedan na drugog a pogotovo otvorenog tržišta na pozitivan smjer izravnih inozemnih ulaganja.

Međuodnos izravnih stranih ulaganja i otvorenosti gospodarstva važna je tema u ekonomskoj teoriji i politici, posebno u zemljama u razvoju koje nastoje privući strana ulaganja i otvoriti svoje tržište stranim tvrtkama.

Prema Alfaro et.al (2004), postoji pozitivan utjecaj izravnih stranih ulaganja na otvorenost gospodarstva, uz uvjet da se odvijaju u uvjetima razvijenih i stabilnih financijskih tržišta. Autori su istraživali utjecaj ISU na ekonomski rast u zemljama u razvoju i zaključili da se ISU mogu pozitivno odraziti na otvorenost gospodarstva kroz povećanu konkurenciju i učinkovitost tržišta.

Barrios et.al. (2003) otkrili su da ISU u industriji povezanim s trgovinom mogu povećati otvorenost gospodarstva kroz poboljšane tehnološke i menadžerske vještine koje strane tvrtke donose u zemlju domaćinu. Međutim, ovi autori su također primijetili da ISU mogu smanjiti otvorenost gospodarstva ako se odvijaju u sektorima koji su zaštićeni od strane domaćih proizvođača, što može smanjiti konkurenciju i učinkovitost tržišta.

Istraživanje na priljev izravnih inozemnih ulaganja u zemlje Južne Azije može se vidjeti kroz istraživanje Ashdar (2016). Navedeni autor je ispitao odnos između izravnih inozemnih ulaganja i otvorenosti ekonomijama Južne Afrike. Istraživanje je bilo provedeno na bazi sedam zemalja u periodu od 1998. do 2010. godine. Otvorenost tržišta je mjerena prema tri važna pokazatelja kao što su uvoz, izvoz te kombinacija tih dvaju faktora.

Blonigen i Wang (2005) ukazuju na važnost pravilne klasifikacije zemalja u istraživanjima o utjecaju ISU na gospodarski rast. Autori su primijetili da su mnoga istraživanja neprikladno grupirala zemlje na temelju njihovog gospodarskog razvoja, što je dovelo do iskrivljenja rezultata. Prema njihovom istraživanju, ISU imaju pozitivan utjecaj na gospodarski rast u zemljama s jakim institucijama i stabilnim političkim okruženjem.

4. Analiza kretanja izravnih inozemnih ulaganja

Izravna inozemna ulaganja igraju ključnu ulogu u globalnoj ekonomiji, oblikujući ekonomske tokove širom svijeta. Razumijevanje kretanja izravnih inozemnih ulaganja na globalnoj razini ima presudan značaj za analizu međunarodnih ekonomskih odnosa. Ovo poglavlje detaljno istražuje dinamiku i trendove izravnih inozemnih ulaganja u svijetu, razotkrivajući faktore koji oblikuju te tokove i utječu na gospodarski rast zemalja diljem planeta.

Unutar Europske Unije, izravna inozemna ulaganja čine temelj europskog ekonomskog sustava. Europska Unija, kao jedno od najvećih ekonomskih područja na svijetu, privlači ogromne količine stranih investicija svake godine. Poglavlje koje slijedi bavi se analizom kretanja izravnih inozemnih ulaganja unutar Europske Unije, istražujući kako unutarnji i vanjski čimbenici oblikuju ovu dinamiku te kakav utjecaj ima na ekonomske performanse članica Europske Unije.

4.1. Kretanje izravnih inozemnih ulaganja u svijetu

Podaci s UN-ove konferencije o trgovini i razvoju prikazuju kretanje izravnih inozemnih ulaganja u svijetu te je zanimljiv podatak taj da su izravna inozemna ulaganja nastavili rasti u proteklim godinama unatoč pandemiji COVID-19 koja se pojavila u 2019. godini te uzrokovala ekonomsku krizu 2020.godine. Izvješće s UNCTAD-a u 2021. godini pokazuje da su u 2020. godini izravna inozemna ulaganja pala za nevjerojatnih 35% u odnos na prethodnu godinu, dosegnuvši iznos od 1,2 milijardne dolara (UNCTAD 2021). Očekivanja su vrlo pozitivna te se očekuje oporavak izravnih inozemnih ulaganja s daljnjim eksponencijalnim rastom. U navedenom izvješću su također navedeni podaci o najvećim primateljima i davateljima izravnih inozemnih ulaganja u svijetu. Najveći primatelji izravnih inozemnih ulaganja u svijetu su Sjedinjene Američke Države, Kina te Singapur dok su se među najvećim davateljima mogu pronaći također Sjedinjene Američke Države, Japan te Njemačka. Izravna inozemna ulaganja imaju znatnu ekspanziju u cijelome svijetu te se bilježi velik porast zemalja s značajnim primitkom izravnih inozemnih ulaganja.

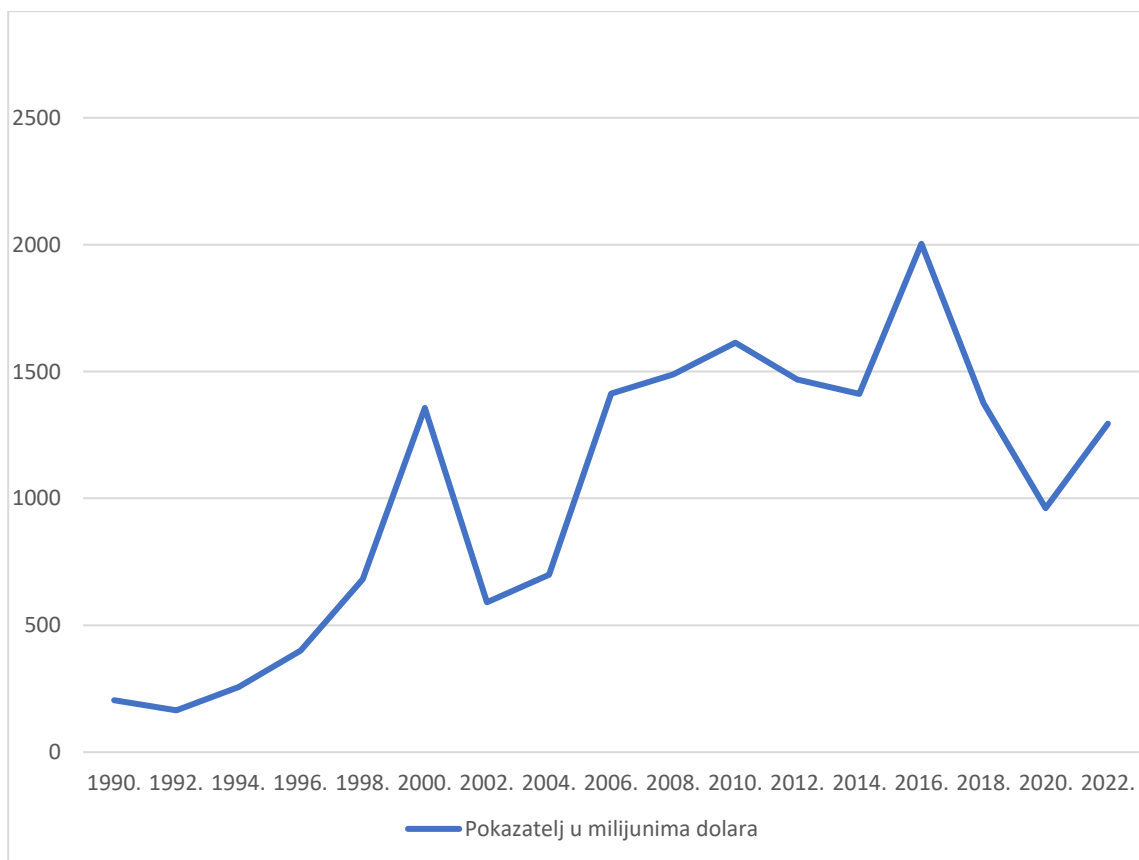
Postoje čimbenici koje utječu na kretanje izravnih inozemnih ulaganja u svijetu. Prvo, politička i ekonomska stabilnost zemlje je važna jer investitori žele sigurnost i predvidljivost. Drugo, veličina i brzina rasta gospodarstva zemlje također utječu na kretanje izravnih stranih ulaganja. Treće, dostupnost i kvaliteta infrastrukture, kao što su ceste, mostovi i telekomunikacijska mreža, igraju ključnu ulogu u odluci o investiranju. Četvrto, regulatorna okolina također je važna jer investitori žele transparentnost i pravnu sigurnost (Alfaro et al., 2004). Pored

navedenog istraživanja bitno je spomenuti i istraživanje Blonigena i Wanga (2005) koje prikazuje važnost klasifikacije zemalja u istraživanjima o utjecaju izravnih inozemnih ulaganja na sami gospodarski rast. Blonigen i Wanga su primijetili da su ostala istraživanja neprikladno grupiraju zemlje natemelju njihovog gospodarskog razvoja, što je dovelo do iskrivljenja rezultata. Prema njihovom istraživanju, izravna strana ulaganja imaju pozitivan utjecaj na gospodarski rast u zemljama s jakim institucijama i stabilnim političkim okruženjem.

Promatranje globalnih tokova izravnih inozemnih ulaganja tijekom proteklih tri desetljeća pruža dragocjen uvid u dinamiku međunarodnih investicija. Ovi podaci ne samo da odražavaju promjene u globalnom gospodarstvu već i označavaju ključne trendove koji oblikuju budućnost međunarodnih ulaganja. U nastavku, biti će analizirano globalne tokove izravnih inozemnih ulaganja u posljednjem razdoblju, istražujući glavne faktore i promjene koje su obilježile ovo razdoblje.

Grafikon 1.

Globalni tokovi izravnih inozemnih ulaganja tijekom posljednjih 30 godina u svijetu (u milijunima dolara)

Izvor: <https://unctad.org/data-visualization/global-foreign-direct-investment-flows-over-last-30-years> (pristupljeno 06.07.2023.)

Globalni tokovi izravnih inozemnih ulaganja tijekom posljednjih 30 godina su bili predmet intenzivnih istraživanja i analiza. Prema podacima UNCTAD-a, ti tokovi pružaju uvid u dinamiku globalnog poslovnog okruženja i promjene u međunarodnom ekonomskom sustavu. Prema podacima sa UNCTAD-ove vizualizacije, sljedeći su ključni trendovi u globalnim tokovima izravnih inozemnih ulaganja tijekom posljednjih 30 godina. Ukupna vrijednost globalnih izravnih inozemnih ulaganja znatno je porasla tijekom ovog razdoblja. To ukazuje na rastuću globalnu povezanost i otvorenost za strana ulaganja. Investitori su prepoznali prednosti diversifikacije i tražili prilike na različitim tržištima.

Postojale su promjene u preferencijama ulagača za određenim destinacijama. Nekadašnje ekonomske sile poput Sjedinjenih Američkih Država i Europe i dalje su privlačne destinacije, ali u posljednjih 30 godina, zemlje u razvoju, posebno u Aziji, postale su značajni primatelji izravnih inozemnih ulaganja. Ovo odražava pomak u globalnom ekonomskom centru gravitacije prema Aziji.

Tokovi izravnih inozemnih ulaganja također su varirali prema sektorima. Tradicionalno snažni sektori poput financija i energetike i dalje privlače značajan dio izravnih inozemnih ulaganja, ali su se pojavili i novi sektori poput tehnologije i zdravstva. Regionalne integracije poput Europske unije i Azijsko-pacifičke ekonomske suradnje potiču izravna inozemna ulaganja unutar svojih regija. To je dovelo do povećane investicijske aktivnosti između članica tih regionalnih blokova.

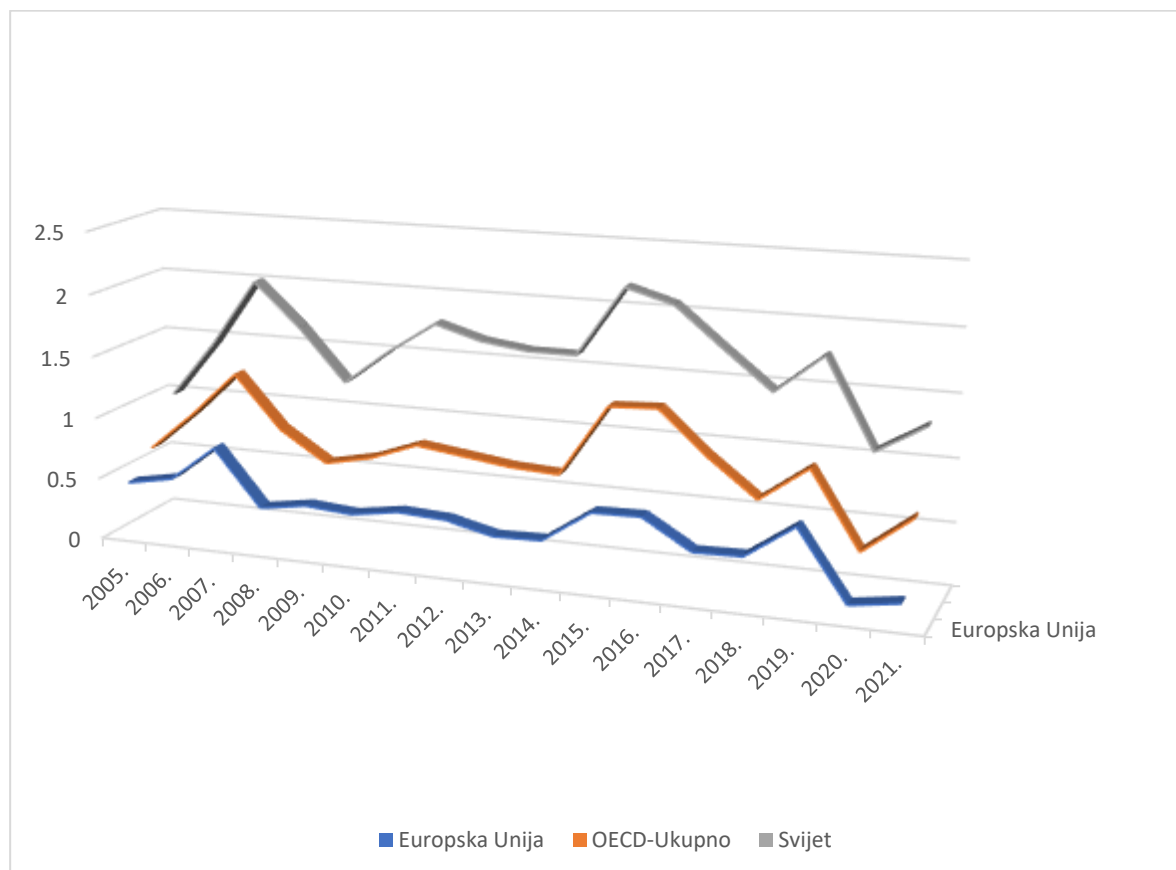
Politika i regulacija igraju ključnu ulogu u oblikovanju tokova izravnih inozemnih ulaganja. Promjene u poreznim politikama, trgovinskim sporazumima i drugim faktorima mogu značajno utjecati na odluke ulagača. Geopolitički faktori, uključujući trgovinske tenzije i sukobe, također su utjecali na tokove izravnih inozemnih ulaganja. Nestabilnost u nekim regijama može potisnuti izravna inozemna ulaganja ili ih preusmjeriti prema sigurnijim destinacijama. Navedeni trendovi ukazuju na složenu prirodu globalnih izravnih inozemnih ulaganja i njihovu osjetljivost na širok spektar ekonomskih, političkih i društvenih faktora. Analizom tih trendova, stručnjaci, vlade i investitori mogu bolje razumjeti kako se oblikuje globalni ekonomski pejzaž i kako se prilagoditi promjenama u okolini za izravna inozemna ulaganja.

Analiza priljeva izravnih inozemnih ulaganja tijekom proteklih nekoliko godina pruža ključne uvide u globalnu ekonomsku dinamiku i atraktivnost određenih tržišta. Priljevi izravnih inozemnih ulaganja, izraženi u milijunima dolara, nisu samo odraz privlačnosti zemalja za strane investitore, već i pokazatelj strateških odluka korporacija na globalnoj razini. U ovom

poglavlju, detaljno će se istražiti obrasce i trendove priljeva izravnih inozemnih ulaganja u razdoblju od 2005. do 2021. godine, bacajući svjetlo na ključne čimbenike i promjene koje su obilježile ovo razdoblje.

Grafikon 2.

Priljevi Izravnih inozemnih ulaganja za period 2005. – 2021.godine (u milijunima dolara)

Izvor: OECD (2023) Benchmark definition, 4th edition (BMD4): Foreign direct investment: financial flows, main aggregates., <https://data.oecd.org/fdi/fdi-flows.htm> (pristupljeno 01.09.2023.)

Grafikon jasno prikazuje trend priljeva izravnih inozemnih ulaganja u razdoblju od 2005. do 2021. godine. Ovaj dugoročni pregled pokazuje značajne promjene u struji kapitala prema određenoj zemlji ili regiji.

Na početku promatranog razdoblja, 2005. godine, vidi se da su priljevi izravnih inozemnih ulaganja bili na relativno niskoj razini, oko određenog iznosa u milijunima dolara. Nakon toga, grafikon pokazuje postupan rast tih ulaganja tijekom nekoliko godina.

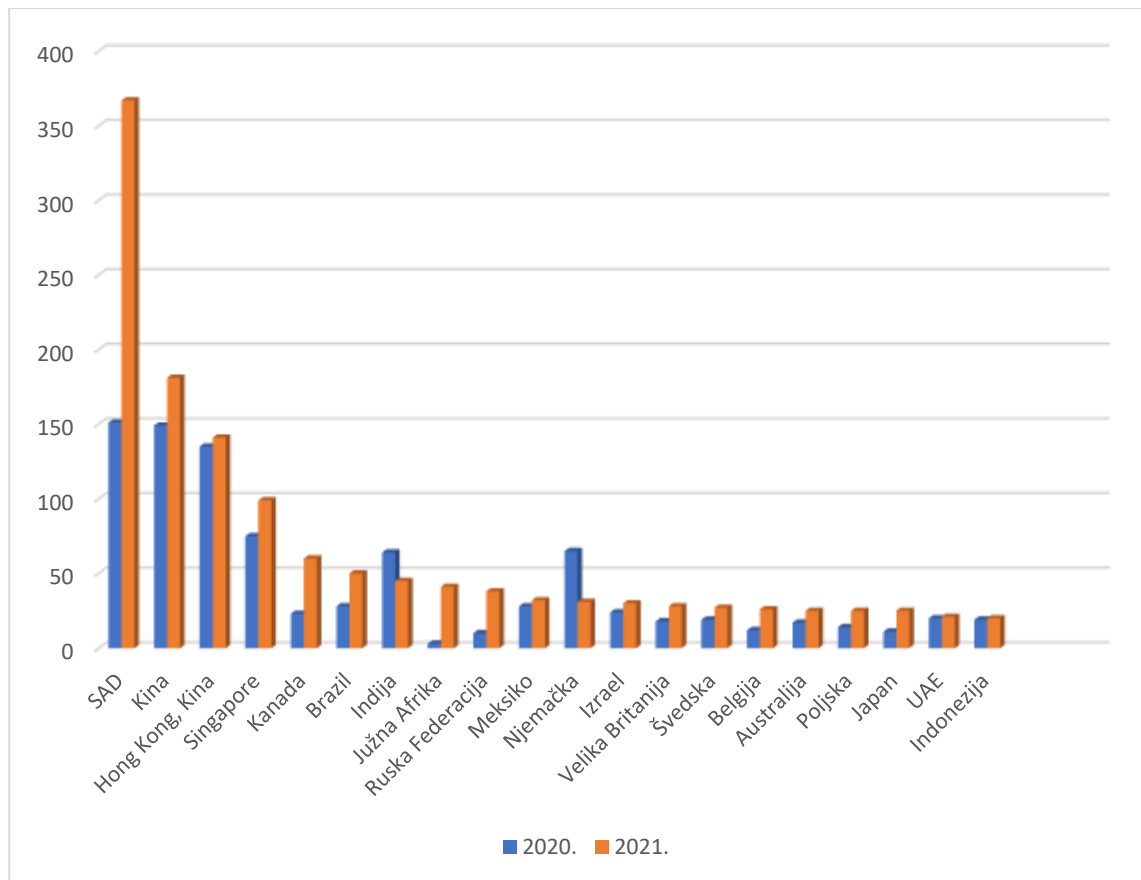
Najveći skok u priljevu izravnih inozemnih ulaganja zabilježen je oko 2008. godine, kada su ulaganja dosegla svoj vrhunac. Nakon toga, uslijedila je blaga fluktuacija, ali trend je ostao pozitivan.

S obzirom na posljednje godine prikazane na grafikonu, može se primijetiti da su priljevi izravnih inozemnih ulaganja nastavili rasti, iako možda ne s istom brzinom kao prije. To ukazuje na povjerenje stranih investitora u ekonomsku stabilnost i privlačnost određene zemlje ili regije.

Ovaj grafikon pruža važan uvid u kretanje izravnih inozemnih ulaganja tijekom proteklih 17 godina. Analizirajući primitak inozemnog kapitala u zemljama diljem svijeta, se može dobiti uvid u privlačnost tih zemalja za međunarodne investitore. Razumijevanje ovih primitaka ključno je za razmatranje ekonomske dinamike i trgovinskih odnosa između različitih država. U ovom poglavlju, fokus će biti na 20 najvećih zemalja s primitkom inozemnog kapitala u 2020. i 2021. godini, analizirajući promjene u njihovim pozicijama na svjetskom tržištu i identificirajući ključne faktore koji su pridonijeli njihovom uspjehu u privlačenju stranih investicija.

Grafikon 3.

20 najvećih zemalja s primitkom inozemnog kapitala u 2020. i 2021. godini (u milijardima dolara)

Izvor: UNCTAD (2022): World Investment Report, United Nations Conference on Trade and Development , str 15. , https://unctad.org/system/files/official-document/wir2022_overview_en.pdf ,(pristupljeno 25.03.2023.)

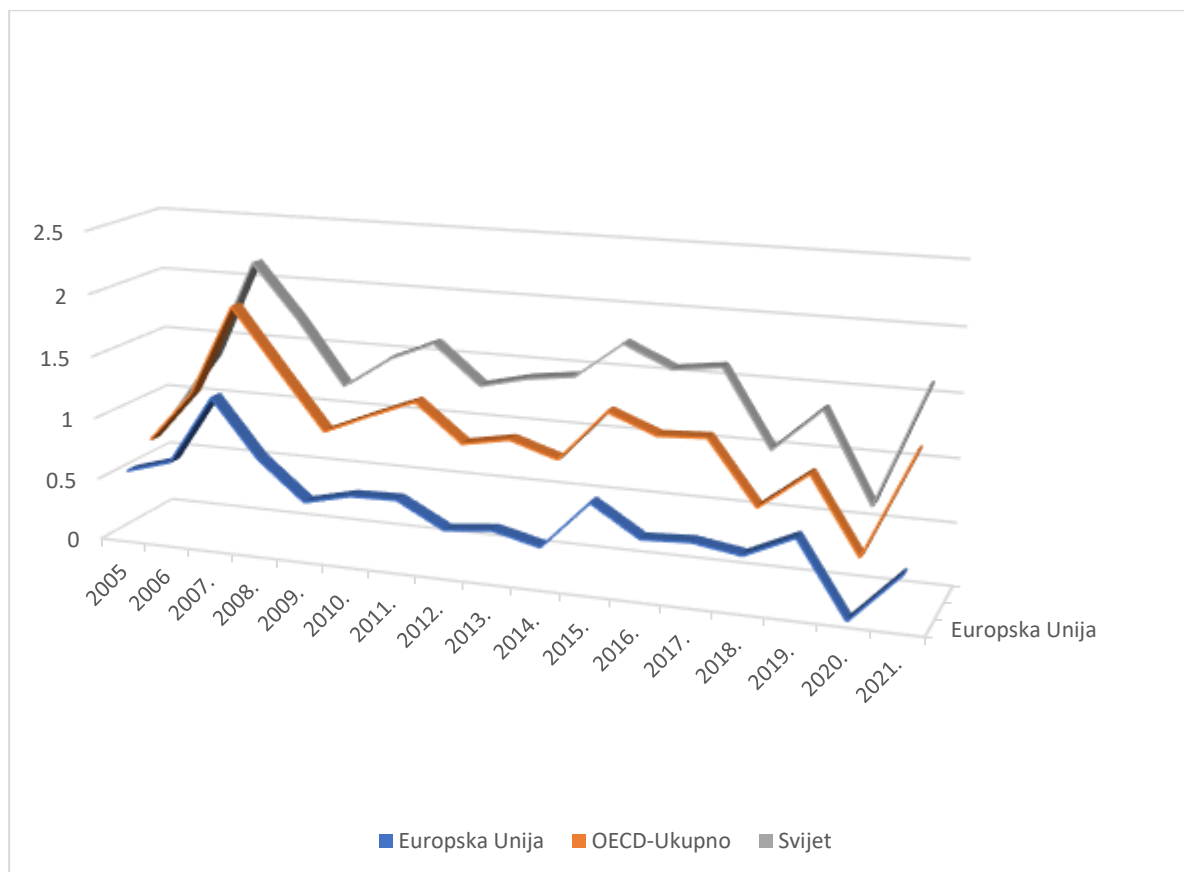
Zanimljivo je primijetiti kako su se primitci inozemnog kapitala mijenjali između 2020. i 2021. godine. Iako su mnoge zemlje zadržale svoju poziciju na listi, promjene u primitku ukazuju na dinamičnost globalnih ekonomskih kretanja, koja su se dodatno ubrzala u tom razdoblju.

Ovaj grafikon nudi vrijedan pregled međunarodnih financijskih tokova i pokazuje kako različite zemlje privlače inozemni kapital. Analiza ovih podataka može pomoći investitorima, analitičarima i ekonomistima da bolje razumiju globalne ekonomske dinamike i identificiraju zemlje s potencijalom za rast i investicije.

Odljevi izravnih inozemnih ulaganja odražavaju globalne ekonomske aktivnosti i strategije korporacija. Ovi odljevi nisu samo pokazatelj investicija u stranim zemljama, već i promjena u poslovnim planovima i globalnim strategijama multinacionalnih kompanija. Analiza odljeva izravnih inozemnih ulaganja tijekom razdoblja od 2005. do 2021. godine omogućuje dublje razumijevanje kako su se promijenili tokovi kapitala, te koje su zemlje i sektori privukli najveći interes investitora. U nastavku ovog poglavlja, analizirat će se obrasci i trendovi odljeva izravnih inozemnih ulaganja, istražujući implikacije tih promjena na globalnu ekonomsku dinamiku.

Grafikon 4.

Odljevi Izravnih inozemnih ulaganja za period 2005. – 2021.godine (u milijunima dolara)

Izvor: OECD (2023) Benchmark definition, 4th edition (BMD4): Foreign direct investment: financial flows, main aggregates., <https://data.oecd.org/fdi/fdi-flows.htm> (pristupljeno 27.03.2023.)

Odljevi izravnih inozemnih ulaganja imaju važne implikacije za domaću ekonomiju i mogu utjecati na ravnotežu platne bilance zemlje. Stoga je praćenje ovih kretanja ključno za razumijevanje financijske stabilnosti i održivosti određene ekonomske regije. Uvidom u ovaj

grafikon može se vidjeti kako pruža korisne informacije o odljevima izravnih inozemnih ulaganja tijekom dužeg razdoblja. Analiza ovih podataka može pomoći ekonomistima i analitičarima da bolje razumiju promjene u međunarodnim financijskim tokovima i njihov utjecaj na ekonomiju zemlje ili regije koja se proučava.

4.2. Kretanje izravnih inozemnih ulaganja unutar Europske Unije

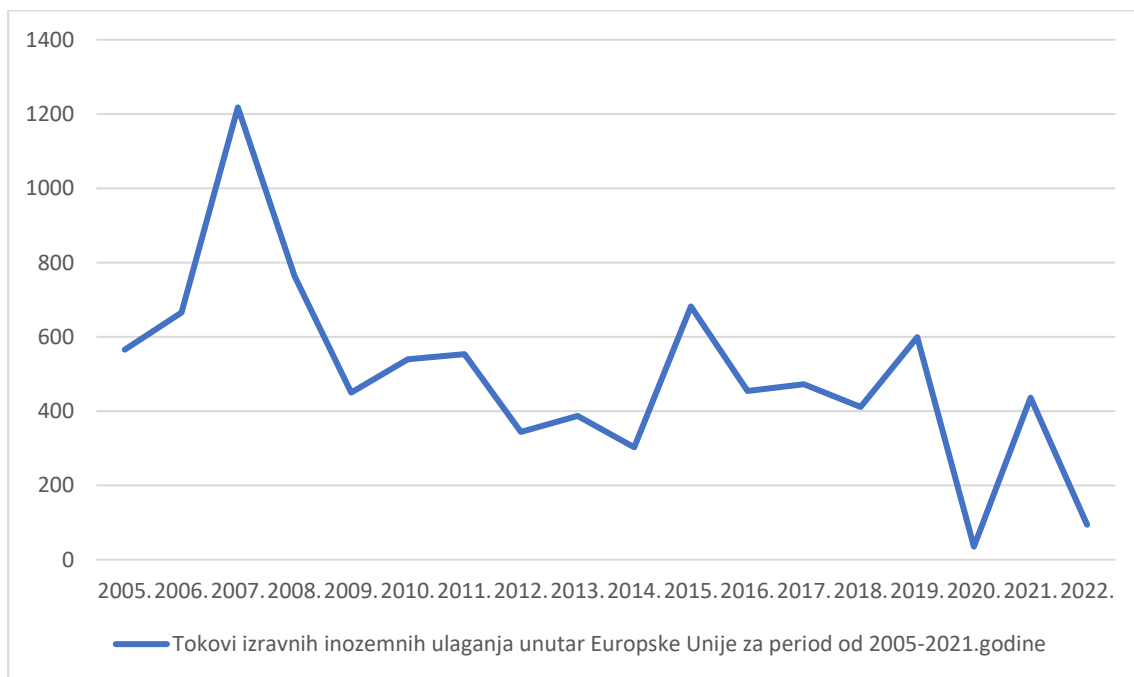
Europska Unija je savez europskih zemalja u cilju poticanja slobodnog trgovanja i prometovanja između članica. Također je cilj Europske Unije kao organizacije razvoj infrastrukture te poticanje gospodarskog rasta. Kako bi se gospodarski rast povećao potreban je značaj priljev u određenu državu te ulaganje u istu, u takvim slučajevima dolazi do intervencije EU kao organizacije. Cilj Europske Unije je imati jednakopravne članice koje djeluju kao cjelina te predstavljaju primjer gospodarskog razvitka i kooperativnosti u svijetu. Kada se uzmu u obzir ulaganja od samog početka Europske Unije može se jasno vidjeti da se njihov način i oblik u određenim periodima znatno promijenio. Sve više aktivnosti se može primijetiti kod gospodarstva eksponencijalnom rastu. Same informacije o količini i izvoru ulaganja puno govore, Kina ulaže do čak šest puta više u zemlje EU, Brazil deset puta te Rusija su duplo veća nego u narednim godinama. Najveće investitore privlače sektore informatike, robotike i visoko razvijene tehnologije. Uvidom u ukupna izravna inozemna ulaganja u Europsku Uniju u 2020.godini je iznosilo 200,06 milijardi eura što je strmoglavi pad ako se uzme u obzir 2019.godina s 306,3 milijarde eura. Države s najvećim primanje izravnih inozemnih ulaganja unutar EU je Nizozemska s 47,7 milijardi eura, Irska s 33,4 milijarde eura te Luksemburg s 27,2 milijarde eura. S druge strane najveći ulagači u Europsku Uniju (2020.god) su Sjedinjenje Američke Države s 59,6 milijardi eura, Švicarska s 18,5 milijardi eura te Japan s 13,5 milijardi eura. U 2020. godini, unatoč padu ukupnih iznosa izravnih inozemnih ulaganja, neki sektori su zabilježili povećanje ulaganja, poput farmaceutskog i medicinskog sektora te sektora obnovljivih izvora energije (Eurostat 2023.). Kako je već spomenuto kineska ulaganja u EU su u znatnom porastu ali i na njih je utjecala kriza 2020. godine i može se vidjeti i njihov pad odnosno stagnaciju. U 2019. godini Kina je bila najveći ulagač u EU, odmah iza svog direktnog suparnika SAD-a (European Think-tank Network on China)

Unutar Europske Unije, tokovi izravnih inozemnih ulaganja imaju ključnu ulogu u oblikovanju ekonomske integracije i međusobnih ekonomskih odnosa između članica. Razumijevanje ovih tokova pomaže u procjeni dinamike investicijskih aktivnosti unutar ovog velikog tržišta te

njihovog utjecaja na gospodarski rast i konkurentnost. U ovom poglavlju, detaljno će se analizirati tokove izravnih inozemnih ulaganja unutar Europske Unije za razdoblje od 2005. do 2021. godine. Proučit će se kako su se ovi tokovi mijenjali tijekom vremena te koje su članice privukle najveći primitak investicija.

Grafikon 5.

Tokovi izravnih inozemnih ulaganja unutar Europske Unije za period od 2005. do 2021. godine (u milijunima dolara)

Izvor: OECD (2023) Benchmark definition, 4th edition (BMD4): Foreign direct investment: financial flows, main aggregates., <https://data.oecd.org/fdi/fdi-flows.htm> (pristupljeno 06.07.2023.)

U promatranom razdoblju je vidljivo kako su izravna inozemna ulaganja bila najveća 2007. godine gdje u godinama nakon dolazi do nagloga pada uzrokovano svjetskom ekonomskom krizom. Nakon dulje konsolidacije te naznake oporavka dolazimo do slijeće ekonomske krize uzrokovane COVID krizom te ratom u Ukrajini 2019. i 2022. godine. Predviđa se rast izravnih inozemnih ulaganja u godinama koje slijede te s vremenom veće brojke od samoga početka stoljeća.

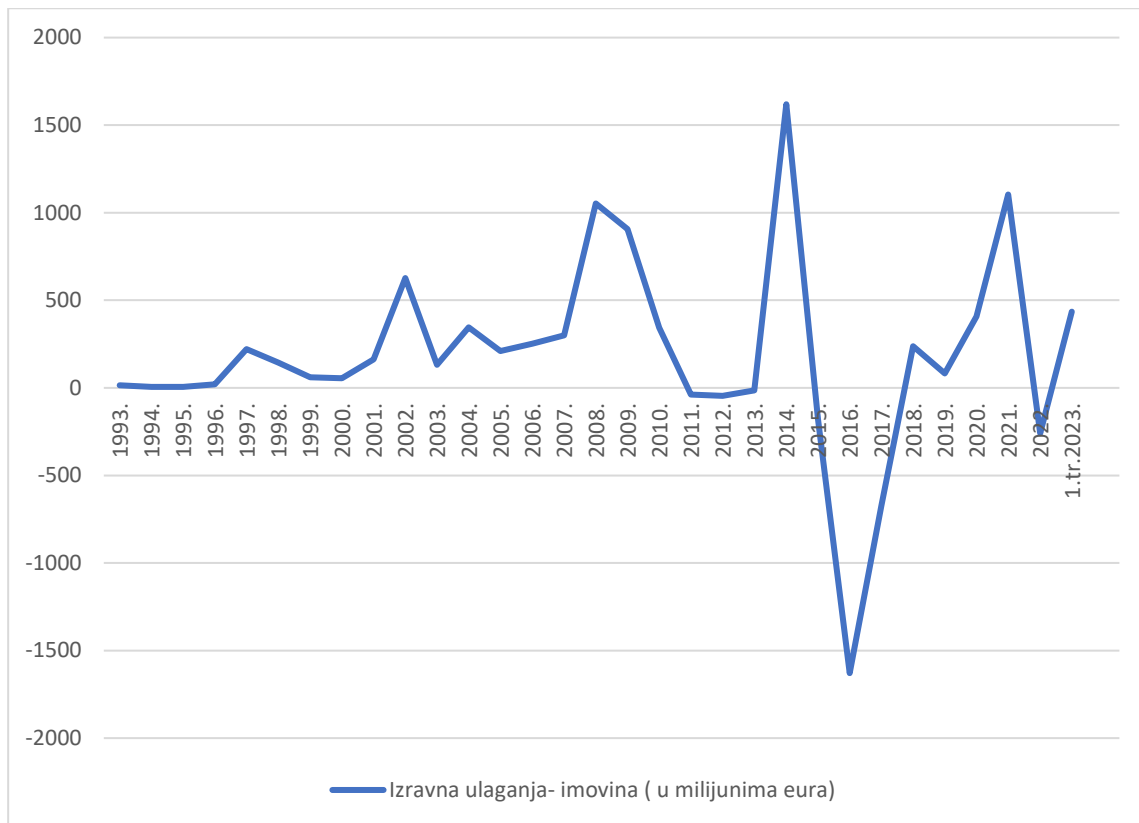
5. Utjecaj izravnih inozemnih ulaganja na gospodarstvo Republike Hrvatske

Turbulentna prošlost Republike Hrvatske posebice u tranzicijskom aspektu je bila velika „kočnica“ u razvitku cjelokupne ekonomije te gospodarstva. Zbog navedenih razloga je vrlo važno da država privuče strane investitore te izravna inozemna ulaganja u čim većim brojkama radi eksponencijalnog napretka. Izravna inozemna ulaganja su u gospodarskom rastu vrlo bitan instrument s kojim se nastoji povećati konkurentnost domaćeg gospodarstva i ukupnog priljeva u gospodarstvu. Kada se sagledaju brojna istraživanja i analize o izravnim inozemnim ulaganjima u Hrvatskoj može se vidjeti isticanje da ulaganja niti po svojoj veličini niti po učincima ne odgovaraju potrebama i očekivanjima s obzirom na njihov cilj. Inozemna ulaganja u tranzicijske zemlje bilježe svoje početke u svijetu već krajem 80-tih godina dok Hrvatska ih bilježi mnogo kasnije zbog rata i nesigurnog tržišta s aspekta ulagača. Prva izravna inozemna ulaganja su zabilježena u poslije ratnim godinama kao što je 1996. godina. Zemlje u tranziciji posebno priželjkuju ulaganja u svoju gospodarstvo te su izravna inozemna ulaganja prihvaćena na velika vrata unutar Hrvatske te se direktno na njih gledalo kao savršenu priliku za proces privatizacije i ubrzanje rasta BDP-a i cjelokupnog gospodarskog rasta. Hrvatska bilježi visok stopu izravnih inozemnih ulaganja nakon svog osamostaljenja ali je izostao njihov utjecaj na rast gospodarstva, zaposlenosti, izvoza, proizvodnje. Važno je napomenuti da je jako mali broj greenfield investicija unutar Republike Hrvatske.

Kada se govori o izravnim inozemnim ulaganjima, jedan od ključnih aspekata koji se prati je usmjerenost tih ulaganja prema određenim vrstama imovine. Razumjeti kako se ova usmjerenost mijenjala tijekom godina može pružiti dublji uvid u strategije ulagača i promjene u globalnom ekonomskom okruženju. U ovom poglavlju, analizirat će se izravna ulaganja usmjerena na imovinu u milijunima eura za razdoblje koje obuhvaća posljednjih nekoliko godina. Fokusirat će se na vrste imovine prema kojima su se ova ulaganja usmjeravala, istražujući kako su se promijenili ti obrasci tijekom vremena i kako su različite zemlje sudjelovale u ovim ulaganjima.

Grafikon 6.

Izravna inozemna ulaganja u imovinu (u milijunima eura)

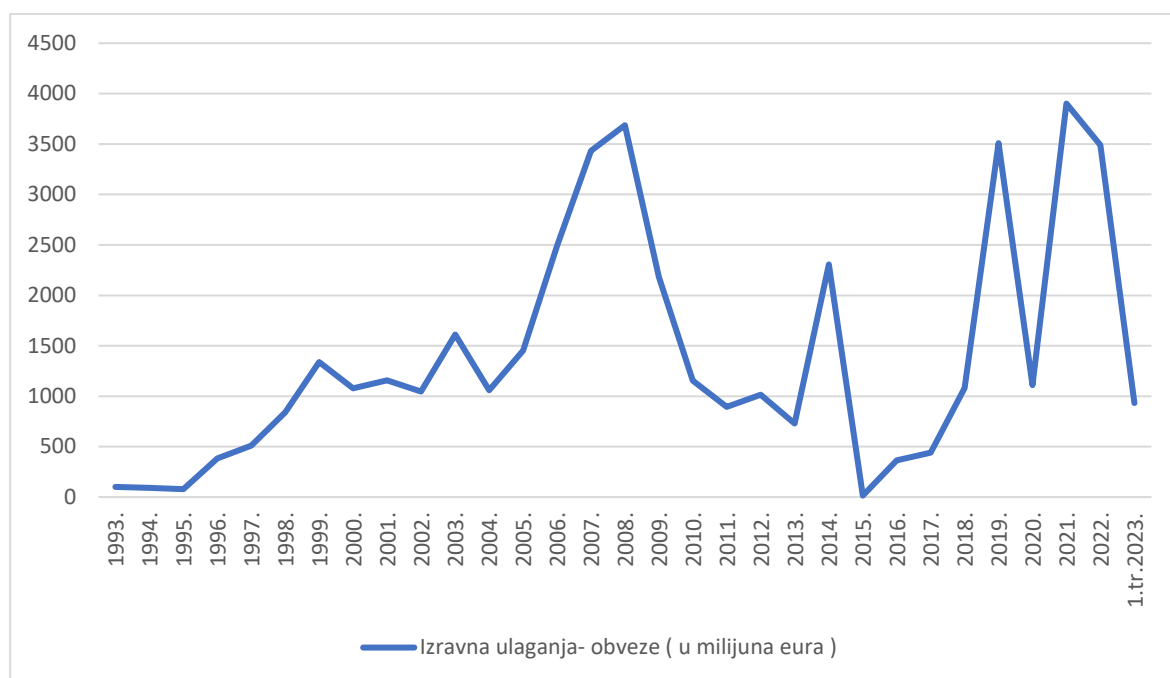
Izvor: izrada od strane autora prema podacima Hrvatske narodne banke (HNB), <https://www.hnb.hr/> (pristupljeno 23.03.2023.)

Prema podacima iz grafikona 6., najveći priljevi inozemnih ulaganja su u 2008., 2014. te 2020. godini. Prvi zamjetni skok 2008. godine donosi kratkoročno pozitivno stanje na tržištu te je vidljiv negativan trend sve do spomenute 2014. godine. Također može se primijetiti kako su godine (2020., 2021.) nakon pandemije COVID-a- 19 vrlo unosne u segmentu izravnih inozemnih ulaganja. Što se tiče vlasničkih ulaganja na području imovine, može se vidjeti kako su najveća bila 2014.godine te najmanja 1995. godine.

Obveze izravnih inozemnih ulaganja često su ključan pokazatelj dugoročnih financijskih obveza između zemalja. Razumjeti kako su se ove obveze razvijale tijekom godina može pružiti značajne uvide u globalne ekonomske odnose i dubinu angažmana različitih zemalja na međunarodnoj sceni. U ovom poglavlju, analizirat će se obveze izravnih inozemnih ulaganja u milijunima eura za razdoblje posljednjih nekoliko godina. Fokusirat će se na to kako su se promijenile ove obveze tijekom vremena i kako su različite zemlje sudjelovale u stvaranju ovih financijskih veza.

Grafikon 7.

Izravna inozemna ulaganja u obveze (u milijunima eura)

Izvor: izrada od strane autora prema podacima Hrvatske narodne banke (HNB), <https://www.hnb.hr/> (pristupljeno 23.03.2023.)

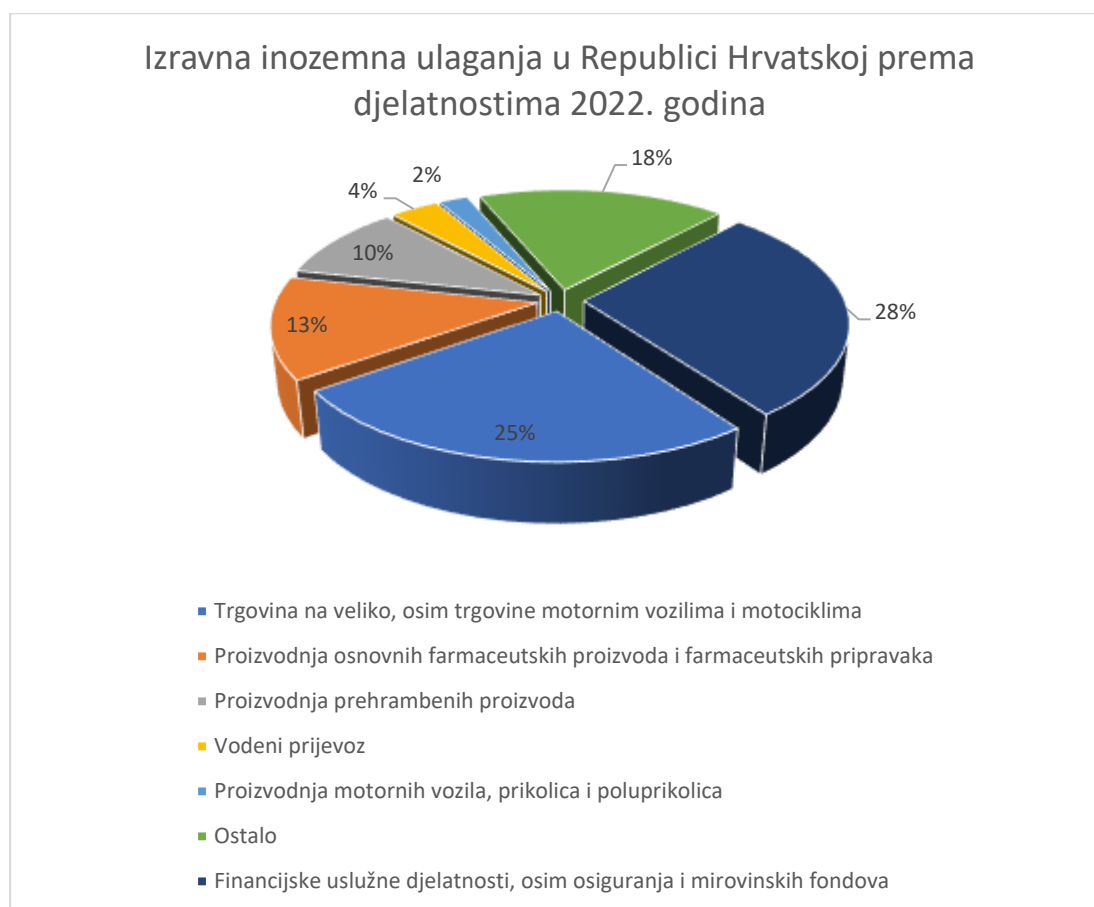
Ovaj grafikon prikazuje financijske obveze koje proizlaze iz izravnih inozemnih ulaganja tokom razdoblja od 1993.godine sve do 1.tr.2023.godine. Analiza ovog grafikona može pružiti važne uvide u dinamiku ovih obveza i njihov utjecaj na gospodarstvo.

Prema podacima iz 8. grafikona vidljivo je kako u vremenskom periodu od 1991. godine do 1995. najveći fokus je stavljen na ulaganje u mala i srednja poduzetništva. Najveća koncentracija stvarno kapitala je vidljiva u razdoblju od 1991. godine do 1994. godine u iznosu od 34%.

Analizirajući izravna inozemna ulaganja u Republici Hrvatskoj, važno je razumjeti kako su ta ulaganja raspoređena prema različitim sektorima i djelatnostima unutar zemlje. Ovi podaci pružaju dragocjen uvid u koje se sektore ili industrije percipiraju kao atraktivne destinacije za strane investitore. Također, omogućuju nam bolje razumijevanje dinamike izravnih inozemnih ulaganja u zemlji tijekom vremena i identificiranje potencijalnih područja za daljnji razvoj ili promociju. U ovom dijelu istraživanja, analizirat će se kako su se izravna inozemna ulaganja distribuirala prema različitim djelatnostima u Republici Hrvatskoj, dajući nam uvid u strukturu i prirodu stranih investicija u zemlji.

Grafikon 8.

Izravna inozemna ulaganja u Republici Hrvatskoj prema djelatnostima

Izvor: izrada od strane autora prema podacima Hrvatske narodne banke (HNB), <https://www.hnb.hr/>. (pristupljeno 25.03.2023.)

Navedeni grafikon prikazuje djelatnosti s najvećim postotkom izravnih inozemnih ulaganja u Republici Hrvatskoj (10.01.2023., HNB). Vidljivo je kako najviše ulaganja privlače djelatnosti usmjerene na financijske usluge, osiguranja i mirovinski fondovi s 28,12 % od ukupnog iznosa ulaganja. Te djelatnosti privlače najveći broj ulagača zbog njihove sigurnosti te široke rasprostranjenosti korisnika i frekvenciji korištenja usluga. Na drugome mjestu se može pronaći djelatnosti vezano za trgovinu na veliko, trgovinu motornim vozilima i motociklima u iznosu od 25,184 %. Djelatnosti koje su još prikazane kao djelatnosti koje privlače najviše stranih investitora i ulaganja su proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka (13,23 %), proizvodnja prehrambenih proizvoda (9,761%), vodeni prijevoz (3,514 %), proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica (2,128%) te ostalo (18,05 %).

5.1. Trendovi i trenutno stanje izravnih inozemnih ulaganja u Republici Hrvatskoj

Postoji mnogo važnih pokretača i čimbenika gospodarstva i ekonomije u Republici Hrvatskoj te su izravna inozemna ulaganja svakako važan element i pokretač. Prema podacima Hrvatske narodne banke (HNB-a) u 2022. godini je priljev izravnih inozemnih ulaganja iznosio 2,6 milijardi eura, što predstavlja značajan pad od 17,6% naspram prethodne 2021. godine (10.01.2023., HNB). Neki od značajnih ulagača u 2020. godini su bile bliske zemlje odnosno susjedne zemlje poput Austrije, Slovenije te malo dalje Italije. Hrvatska se može pohvaliti s pozitivnim rezultatom što se tiče izravnih inozemnih ulaganja te njihovim značajnim porastom u posljednjih godina nekoliko godina posebice u sektorima kao što su nekretnine, prehrambena industrija, turizam i informacijska tehnologija.

Prema izvješću Europske komisije o izravnim inozemnim ulaganjima u Europi, Hrvatska je u 2019. godini privukla čak 1,9 milijardi eura ulaganja što čini porast od čak od 44,4% u odnosu na prošlu godinu (Europska komisija 2020). Ovaj znatni rast se može pripisati velikom broju ulaganja u sektor nekretnina i turizma. Veliki udarac je na izravna inozemna ulaganja je bila kriza uzrokovana Covid-19 pandemijom ali se i dalje očekuju ulaganja u sektore poput turizma, razne infrastrukture te energetike. Također je vidljivo kako državni organi poput Vlade intenzivno rade na programima privlačenja stranih ulagača i samim time na povećanju izravnih inozemnih ulaganja (Invest in Croatia, 2021).

Sagledavanjem sektora, izvješća koja se mogu pronaći na HNB-u prikazuju da se najveći dio izravnih inozemnih ulaganja unutar Republike Hrvatske odnose na uslužne djelatnosti kao što su turizam i financijske djelatnosti. Također prema podacima HNB-a, izravna inozemna ulaganja u uslužne djelatnosti iznosila su 6,7 milijardi eura u 2021. godini te u 2022. godini 7,4 milijarde eura što bilježi značajan porast u iznosu od 10,5 %. S druge strane sektori kao što su rudarstvo i proizvodnja, šumarstvo, poljoprivreda te ribarstvo čine vrlo mali udio u postotku izravnih inozemnih ulaganja unutar Republike Hrvatske. Takvi sektori su privukli 2,6 milijardi eura ulaganja u 2021. godini te u 2022. godini 2,7 milijardi eura ulaganja (10.01.2023., HNB). Također prema izvješćima HNB-a najveći izvor izravnih inozemnih ulaganja u Republiku Hrvatsku je Njemačka. Njemačka je bila najveći ulagač u 2021. godini, s izravnim inozemnih ulaganjima od 2,3 milijarde eura te u 2022. godini u ulaganja iznosa većih 2,5 milijarde eura. Od većih ulagača slijede zemlje kao što su Austrija i Luksemburg.

Prema izvješćima UNCTAD-a, očekuje se da će tok izravnih inozemnih ulaganja u svijetu pokazati oporavak nakon pada izazvanog globalnom pandemijom COVID-19. Očekuje se da

će izravna inozemna ulaganja u svijetu porasti u 2021. godini i nastaviti rasti u sljedećim godinama.

Što se tiče Republike Hrvatske, UNCTAD predviđa sličan trend oporavka. U izvješću "World Investment Report 2021: Investing in Sustainable Recovery", UNCTAD je istaknuo da su izravna inozemna ulaganja u Hrvatskoj opadala prije pandemije, ali su se oporavila tijekom 2020. godine. Očekuje se da će se taj oporavak nastaviti u sljedećim godinama.

Važno je napomenuti da su prognoze UNCTAD-a uvijek podložne promjenama ovisno o raznim ekonomskim i političkim čimbenicima. Stoga je važno pratiti najnovija izvješća i trendove kako bi se dobila najnovija saznanja o očekivanom toku izravnih inozemnih ulaganja u svijetu i Republici Hrvatskoj.

Prema UNCTAD-u, postoje određene djelatnosti koje su identificirane kao najznačajnije u sadašnjosti i budućnosti u kontekstu izravnih inozemnih ulaganja. Ove djelatnosti su važne zbog svog potencijala za rast, inovacije i doprinos ekonomskom razvoju. Neki od najznačajnijih sektora su sljedeći (UNCTAD, 2021.):

1. Informacijska tehnologija (IT) i digitalne usluge. Ovaj sektor bilježi značajan rast i privlači velike investicije. Razvoj tehnologije, digitalizacija i e-trgovina stvaraju nove poslovne modele i mogućnosti za inovacije.
2. Energetika i obnovljivi izvori energiju. S obzirom na potrebu za održivim i čistim izvorima energije, investicije u sektor energetike i obnovljive izvore energije očekuju se da će biti značajne. To uključuje investicije u solarnu energiju, vjetrove, hidroelektrane i druge oblike obnovljive energije.
3. Farmaceutska industrija i biotehnologija. Ovaj sektor ima veliki potencijal za rast i inovacije. Investicije u istraživanje i razvoj lijekova, medicinsku tehnologiju i biotehnologiju igraju ključnu ulogu u unapređenju zdravlja i medicinske skrbi.
4. Usluge poslovne podrške. Upravo to uključuje sektore kao što su financijske usluge, računovodstvo, savjetovanje, logistika i drugi oblici podrške poslovanju. Ovi sektori su važni za podršku drugim industrijama i mogu pružiti konkurentske prednosti.
5. Turizam je važna gospodarska grana koja privlači veliki broj izravnih inozemnih ulaganja. Hrvatska je jedna od zemalja s izraženim turističkim potencijalom, a investicije u turizam i ugostiteljstvo mogu potaknuti ekonomski rast i razvoj infrastrukture.

Navedeni sektori su samo neki od primjera koji su prepoznati kao važni u sadašnjosti i budućnosti prema UNCTAD-u. Međutim, uvijek je važno pratiti trendove i promjene u globalnom gospodarstvu kako bi se identificirale nove prilike za investicije i razvoj.

5.2. Primjeri uspješnih izravnih inozemnih ulaganja projekata u Republici Hrvatskoj

Hrvatska se može pohvaliti s velikim projektima baziranim na izravnim inozemnim ulaganima tokom prijašnjih godina. Neki od većih investicija stranih ulagača su sljedeće kompanije.

Mogu se razlikovati ulagači prema vrsti ulaganja u domicinlnoj zemlji, odnosno u Republici Hrvatskoj te prema ulaganju van Republike Hrvatske.

Slijedi prikaz nekih od poznatijih ulaganja izvan Republike Hrvatske.

Rimac Automobili je hrvatska autohtona tvrtka čija je primarna djelatnost proizvodnja električnih automobila i njihovih zamjenskih dijelova. Sama tvrtka je osnovana 2009. godine, dok je već 2012. godine predstavila vlastiti prototip automobila. To je bila velika „odskočna“ daska za svoje kontinuirano širenje te prepoznavanje od strane drugih investitora na tržištu. Danas se može pohvaliti kako je jedna od vodećih tvrtki za proizvodnju električnih vozila u svijetu. Neki od najbitnijih investitora koje je Rimac grupacija privukla svojim radom i razvitkom su kineski Camel Grupacija, Kia, Porsche te Hyundai.⁴

Adris grupacija je najveća hrvatska tvrtka koje bazira svoje poslovanje na turizmu, prehrambenom i duhanskom industrijom. Mogu se pohvaliti za nekoliko Hotela na Jadranu te ima znatnu i po mnogima vodeću ulogu u distribuiranju hrane i pića te duhanskih proizvoda. Vlasnik grupacije je poduzetnik Ante Vlahović te stranih investitori koji su prepoznali potencijal u ovome projektu kao što su CVC Capital Partners, Advent International, te J.P. Morgan Asset Management.⁵

Coca-Cola Hrvatska je uložila 18 milijuna eura u izgradnju novog proizvodnog pogona u Karlovcu. Ovaj projekt je rezultirao povećanjem proizvodnih kapaciteta, stvaranjem novih radnih mjesta i jačanjem prisutnosti Coca-Cole na hrvatskom tržištu.⁶

⁴ HNB, <https://www.hnb.hr/en/statistika/bilanca-i-izvjesca/investicijski-kapital-i-direktne-investicije/izravne-investicije-stranaca-u-rh> (05.05.2023.)

⁵ ADRIS, <https://www.adris.hr/o-nama/adris-nekad-i-danas/> (08.06.2023.)

⁶ COCA-COLA, <https://www.coca-colahellenic.com/en/media/news> (08.06.2023.)

Ericsson Nikola Tesla je hrvatska podružnica švedskog giganta tvrtke imena Ericsson je otvorila inovativni razvojni centar u gradu Splitu s investicijom od nevjerojatnih 16 milijuna eura. Moderan centar je zadužen za istraživanje te naravno razvoj sofisticiranih i tehnološki naprednih telekomunikacijskih tehnologija što je naravno uvelike utjecalo na tehnološki napredan i samo konkurentnost na tržištu u cjelokupnom tehnološkom sektoru.⁷

Siemens, punim imenom kompanije Siemens Gamesa je svjetski lider u proizvodnji vjetroagregata te ulazi s velikim kapitalom u gradnju novih postrojenja za proizvodnju vjetroagregata u grad Osijek. Ova investicija je od posebne važnosti zbog svoje „zelene“ budućnosti te poticanje implementacije obnovljivih izvora energije u Hrvatskoj. Naravno uz otvaranje novih postrojenja dolazi i do velikog zapošljavanja domaćeg stanovništva.⁸

Lidl kao najveći trgovački lanac Europe te samim time i Njemačke je odlučio uložiti značajnu količinu svoga kapitala za izgradnju novih prodavaonica diljem Hrvatske. Ulaskom takvog jakog lanca je rezultiralo povećanjem konkurencije na cjelokupnom hrvatskom tržištu te posebice u maloprodaju, uz sve navedeno je drastično povećao izbor i uvoz proizvoda za same potrošače.⁹

Infobip je Hrvatska tehnološka tvrtka te se može pohvaliti kao predvodnik na svjetskoj razini na razini pružatelja telekomunikacije te njezine opremljenosti. Statusu kakvog Infobip ima danas su najviše doprinijela kontinuirana vrlo pomno birana ulaganja što je rezultiralo paraboličnom rastu u poslovanju. Kako je već spomenuto, Infobip je proširio svoje poslovanje na globalnu razinu te samim time otvorio brojna radna mjesta i uvelike poboljšao sliku Hrvatske s gledišta IT sektora.¹⁰

Valamar hoteli, punog naziva Valamar Riviera je vodeća Hrvatska turistička kompanija. Tvrtka je prepoznata diljem regije i svijeta te je samim time privukla značajna ulaganja svjetskih stranih investitora te kontinuirano ulaganje u razvoj i modernizaciju svojih hotelskih objekata. Utjecaj njihovih ulaganja je najbolje vidljiv kroz podizanje turističke kvalitete, stvaranju novih radnih mjesta i razvoja cjelokupnog turizma unutar Republike Hrvatske.¹¹

⁷ ERICSSON, <https://hr.bloombergdria.com/biznis/kompanije/11168/iza-splitskog-ureda-ericssona-nikole-tesle-je-40-godina-rada/news/> (08.06.2023)

⁸ SIEMENS, <https://www.siemensgamesa.com/en-int> (08.06.2023.)

⁹ LIDL, <https://tvrtka.lidl.hr/o-nama/povijest> (10.06.2023.)

¹⁰ INFOBIP, <https://www.infobip.com> (10.06.2023.)

¹¹ VALAMAR, <https://valamar-riviera.com/hr/mediji/priopcenja-za-medije/pokrenuta-ulaganja-od-32-milijuna-eura-za-razvoj-turistickog-portfelja-valamara-u-dubrovniku/#image-703> (11.06.2023.)

Sada slijedi prikaz izravnih inozemnih ulaganja unutar Republike Hrvatske.

INA naftna industrija koja je ujedno i većinski vlasnik mađarske tvrtke MOL Group koja slovi za jednu od najvećih tvrtki kako u Hrvatskoj tako i u regiji. INA je tvrtka koja svoju djelatnost bazira na proizvodnji i distribuciji nafte i plina, prerade nafte i plina te maloprodaje i veleprodaje naftnih derivata i elektroenergije. MOL kao grupacija je 2003. godine kupila čak 25% dionica INE a 2009. godine povećala svoj udio na čak vrtoglavih 49,08 %. Važno je navesti kako je MOL grupacija predvodnik nafte i plinske industrije u srednjoj i istočnoj Europu i jedan od najvećih stranih investitora u Republici Hrvatskoj.

Fortenova grupa ili opće poznati Agrokor je još uvijek jedna od najvećih kompanija u regiji. Kroz svoju povijest je prošla kroz razne procese restrukturiranja i spašavanje same kompanije gdje su od velike važnosti bila inozemna ulaganja. Danas je tvrtka Fortenova grupa stabilna, uspješna kompanija te se vraća u punom sjaju. Obuhvaća nevjerojatan raspon industrija, gdje se može pronaći prehrambena, trgovinska i turistička industrija.¹²

Danas, pod imenom Fortenova grupa, tvrtka je uspješno stabilizirana, a njeno poslovanje obuhvaća široki raspon industrija, uključujući prehrambenu, trgovinsku i turističku industriju.

5.3. Rimac automobili - primjer uspješnog hrvatskog ulagača u inozemstvo

Rimac automobili grupacija je odabrana kao glavni pokazatelj i primjer predvodnika benefita izravnih inozemnih ulaganja u Hrvatskoj te koliko jedna takva kompanija može utjecati na gospodarski razvitak jedne zemlje i njezin globalni kredibilitet.

Rimac Automobili je hrvatska tvrtka koja se bavi razvojem i proizvodnjom električnih sportskih automobila i tehnologija za elektrifikaciju vozila. Osnovana je 2009. godine, a njen osnivač i izvršni direktor je Mate Rimac. Tvrtka je postala poznata po svojim visok tehnološki razvijenim električnim automobilima i tehnološkim inovacijama u automobilskoj industriji.

Administrativna struktura Rimac Automobila sastoji se od različitih odjela i funkcija. Uključuje upravljački tim koji čine osnivači i izvršni direktori koji donose strateške odluke i postavljaju ciljeve tvrtke. Tu su i odjeli za istraživanje i razvoj, dizajn, proizvodnju, prodaju, marketing, financije, ljudske resurse te logistiku i opskrbu. postavljaju ciljeve tvrtke. Tu su i odjeli za

¹² FORTENOVA, <https://fortenova.hr/vijesti/fortenova-grupe-u-dvije-godine-u-gospodarstva-hrvatske-i-regije-investira-ukupno-255-milijuna-aura/> (11.06.2023.)

istraživanje i razvoj, dizajn, proizvodnju, prodaju, marketing, financije, ljudske resurse te logistiku i opskrbu.¹³

Rimac Automobili su ostvarili značajan uspjeh u privlačenju izravnih inozemnih ulaganja. Primjer toga je ulaganje tvrtke Porsche koja je postala suvlasnik Rimac Automobila. U lipnju 2018. godine, Porsche je uložio 10% udjela u Rimac Automobile, što je rezultiralo strateškim partnerstvom između dviju tvrtki. Ovo partnerstvo pruža Rimac Automobilima pristup resursima i tehnološkom znanju Porschea, dok Porsche koristi inovativne tehnologije Rimac Automobila u razvoju električnih sportskih automobila.

Rimac Automobili su također ostvarili značajne poslovne planove u sferi ulaganja i izravnih inozemnih ulaganja. Tvrtka je proširila svoju proizvodnu i razvojnu infrastrukturu otvaranjem novih pogona i laboratorija u Hrvatskoj. Također su najavili planove za izgradnju nove tvornice u Splitu koja će im omogućiti povećanje proizvodnje i zapošljavanje većeg broja ljudi.

Rimac Automobili također su uspješno privukli investicije od drugih stranih ulagača i fondova. Njihova sposobnost inovacije, tehnološke izvrsnosti i rastući ugled na tržištu električnih vozila privlače interes investitora koji prepoznaju potencijal tvrtke i žele sudjelovati u njenom razvoju.¹⁴

Rimac Automobili predstavlja izuzetan primjer uspješnih izravnih inozemnih ulaganja u Hrvatskoj te ima značajan utjecaj na gospodarski rast zemlje. Njihova povezanost s izravnim inozemnim ulaganjima ogleda se u nekoliko vrlo bitnih te ključnih ekonomski elemenata.

Kao prvi element se može izdvojiti ulaganje giganta kao Porsche u Rimac Automobile što direktno predstavlja primjer izravnih inozemnih ulaganja u hrvatsku automobilsku industriju. Porsche je uložio 10% udjela u Rimac Automobile 2018.godine čime je ostvareno prvobitno strateško partnerstvo i jači zajednički razvoj električnih luksuznih automobila. Ovo ulaganje se ponajviše gleda kao financijska „infuzija“ ali također je strateško partnerstvo s jednim od najprestižnijih i luksuznijih proizvođača automobila na svijetu jedno važan korak.

Drugi bitan element je globalno priznanje same marke te sama pažnja i interes drugih velikih stranih investitora. Velika količina inovativnosti, tehnološke izvrsnosti i sveopći uspjeh na tržištu električnih vozila ih čine vjerodostojnim partnerom za budućnost i buduća ulaganja. To stvara povoljno okruženje za privlačenje novih kako inozemnih tako i domaćih investicija u Hrvatsku, posebno u IT odnosno sektor visoko razvijene tehnologije.

¹³ RIMAC, <https://www.rimac-automobili.com/about-us/> (14.06.2023.)

¹⁴ PORSCHE, https://newsroom.porsche.com/en_US/2022/company/porsche-rimac-automobili-investment-28586.html (14.06.2023.)

Treći element je taj da je kompanija Rimac automobili neosporno vrlo snažan i jak pokretač gospodarskog rasta u Hrvatskoj. Njihov uspjeh u proizvodnji električnih sportskih automobila i tehnoloških inovacija stvara nova radna mjesta, potiče razvoj dobavljačkog lanca i povećava izvoz. Ova pozitivna kretanja doprinose gospodarskom rastu zemlje i stvaraju povoljan ekonomski ambijent za privlačenje izravnih inozemnih ulaganja.

Povezanost predvodnika razvitka i inozemnih ulaganja u Hrvatskoj kao što je Rimac Automobili i gospodarskog rasta Hrvatske je očit, kako samoj javnosti tako i s stručnog gledišta. Rimac Automobili su postali dugo očekivani simbol uspjeha i inovacije u hrvatskom gospodarstvu, privlačeći pažnju drugih tvrtki i investitora. Njihov primjer pokazuje da Hrvatska ima potencijal za privlačenje stranih investicija u visokotehnološke sektore, što može stvoriti nova radna mjesta, potaknuti razvoj inovacija i povećati konkurentnost hrvatskog gospodarstva.

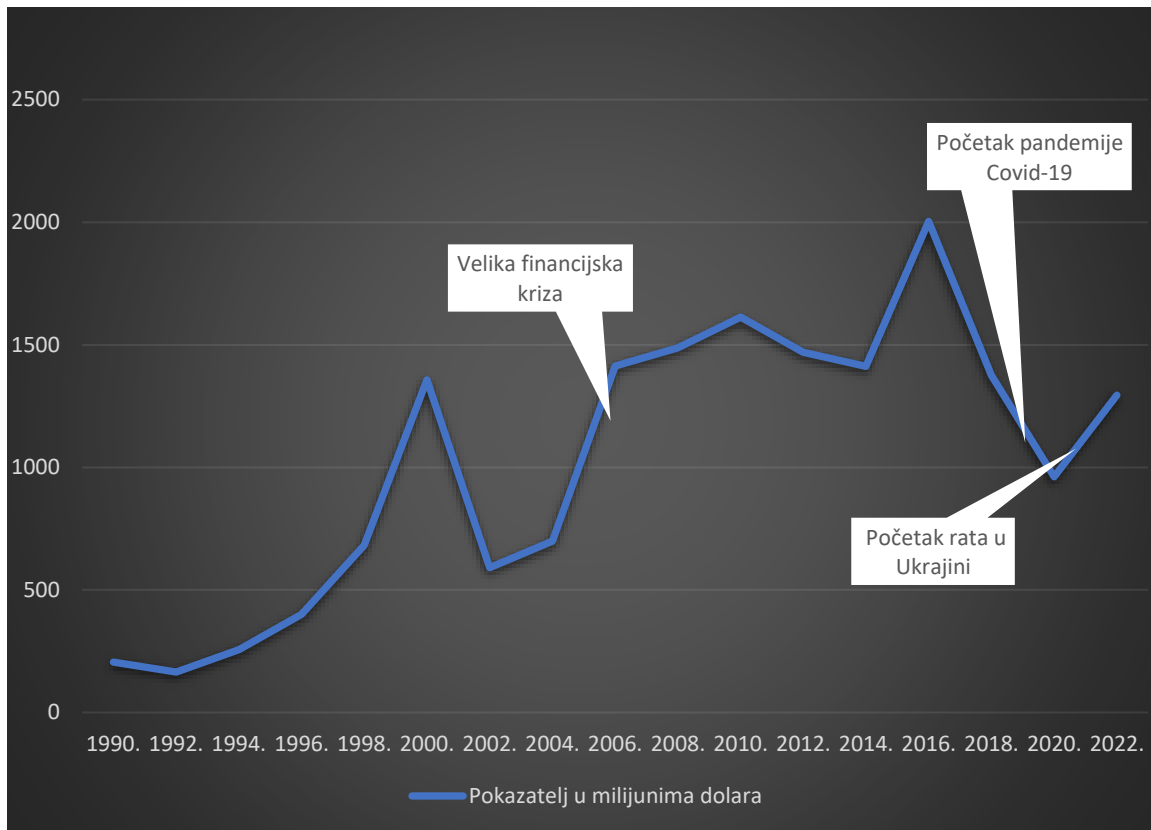
6. Utjecaj izazova 21. stoljeća na gospodarstvo te izravna inozemna ulaganja

21. stoljeće s puno izazova ali isto tako i prilika je vrlo izazovno područje za gospodarstvo, ekonomije te samim time i ulaganja. Neki od najvećih izazova su klimatske promjene, tehnološki napredak, geopolitički rizici te demografske promjene. Kada se sagledaju informacije dostupne na UNCTAD—u vidljivo je da u 2020. godini izravna inozemna ulaganja imaju strelovit pad od 42% u usporedbi s prethodnom 2019. godinom kao godinom pandemije COVID-19 (UNCTAD 2021). Glavna tema širom svijeta kako u prirodoslovnom istraživanju tako i u ekonomskom smislu su klimatske promjene. Klimatske promjene su „prisilile“ mnoge vlade svijeta na ulaganje u održivi i čisti izvor energije zbog smanjenja zagađenja i stakleničkih plinova i ozonskih rupa. Podaci dostupni na Međunarodnoj agenciji za obnovljivu energiju (IRENA), sektor obnovljivih izvora energije provukao je nevjerojatnih 303,5 milijarde dolara izravnih inozemnih ulaganja samo u 2020. godini, što je direktan pokazatelj velikog rasta od 2% u usporedbi s prethodnom 2019. godinom (IRENA, 2021.).

U 21. stoljeću su se izravna inozemna ulaganja, suočila s nizom izazova koji su oblikovali globalnu investicijsku klimu. Ovi izazovi uključuju faktore kao što su geopolitičke napetosti, ekonomska nesigurnost, tehnološki napredak i promjene u regulativnom okviru. Razumijevanje tih izazova ključno je za analizu i interpretaciju kretanja izravnih inozemnih ulaganja tijekom vremena. U ovom dijelu istraživanja, istražiti će se kako su se različiti izazovi 21. stoljeća odrazili na priljeve i odljeve izravnih inozemnih ulaganja širom svijeta. Ovaj prikaz pružit će dublji uvid u dinamiku globalnih investicija i omogućiti bolje razumijevanje kako se izravna inozemna ulaganja prilagođavaju suvremenom okruženju.

Grafikon 9.

Prikaz utjecaja izazova 21.stoljeća na kretanje izravnih inozemnih ulaganja

Izvor: <https://unctad.org/data-visualization/global-foreign-direct-investment-flows-over-last-30-years> (pristupljeno 14.07.2023.)

Kroz ovaj grafikon može se primijetiti kako su izazovi kao što su finansijska kriza i pandemija Covid-19 možda rezultirali privremenim padom izravnih inozemnih ulaganja, dok su neki drugi izazovi, poput terorizma ili geopolitičkih napetosti, mogli imati dugoročnije efekte na investicije. Ovisno o prikazanim podacima, može se zaključiti kako su ovi izazovi oblikovali investicijsku klimu i strategije tijekom promatranog razdoblja.

Grafikon pruža vrijedan uvid u kako svjetski događaji i izazovi mogu utjecati na globalnu ekonomiju i finansijske tokove te pomaže razumjeti dinamiku izravnih inozemnih ulaganja u 21. stoljeću.

6.1. Financijska kriza i izravna inozemna ulaganja

Krajem 2008. godine sama financijska kriza je uzdrmala cijelu svjetsku ekonomiju te gospodarstva. Uzrok same krize je bio krah tržišta drugorazrednih hipoteka u Sjedinjenim Američkim Državama ali kao i uvijek pravi uzrok je uvijek dublje prirode te je tada ležao u estetičkim i oportunističkim rješenjima koja su duže vrijeme prevladale na Zapadu. U tom je razdoblju stvoreno pogodno tlo za razvoj rizičnog špekulativnog poslovanja. To je postignuto deregulacijom i priljevom inozemnog kapitala na američko financijsko tržište koje je bilo nekontrolirano. Financijski slom obuhvatio je i važne financijske institucije SAD-a, a to su Fannie Mae i Freddie Mac. Kraj 2008. godine karakterizira pad potrošnje i proizvodnje kao i pad razina trgovine. Kriza je dovela i do velikog porasta nezaposlenosti. Razvijene zemlje suočile su se s recesijom, a zemlje u razvoju s manjim gospodarskim rastom. U konačnici, gospodarska financijska kriza ostavila je dugotrajne posljedice. Takva je situacija utjecala i na izravna inozemna ulaganja.

6.2. Terorizam i izravna inozemna ulaganja

Kada se sagleda terorizam kao definicija, može se prikazati kao agresivno djelovanje protiv tuđeg ili vlastitog naroda, životne sredine i materijalnih dobara neke zemlje u miru i u ratu (Cvjetković, B. 2002). Jedna od najvećih prijetnji današnjice za sigurnost države i društva jest terorizam (Marić, S. 2012). Tako utječu i na politička, gospodarska, kulturna i mnoga druga događanja diljem svijeta. Terorizam je postao globalni problem zahvaljujući i masovnim medijima. Terorističke organizacije često preko medija zapravo ostvaruju svoje ciljeve. “Djelujući na države i političke odluke što na nacionalnoj, a što na međudržavnoj razini terorizam je postao globalni problem, koji se samo može iskorijeniti ili umanjiti udruženim djelovanjem svih zemalja i njihovih predstavnika.“ Terorizam je imao značajan negativan utjecaj na izravna inozemna ulaganja upravo zbog svoje sposobnosti stvaranja nesigurnosti i političke nestabilnosti u zemljama pogođenim terorističkim aktivnostima. Investitori često izbjegavaju ulaganja u takvim okruženjima jer se boje gubitaka uslijed nesigurnosti, potencijalnih šteta po infrastrukturu te nepredvidivih političkih i ekonomskih posljedica. Ovo može rezultirati smanjenjem izravnih inozemnih ulaganja u zemljama koje su mete terorističkih napada, što može usporiti gospodarski rast i razvoj u tim regijama.

6.3. Covid-19 i izravna inozemna ulaganja

Covid-19 je ostavio traga na cjelokupnom svijetu te je na neki način obilježio prošlih par godina života svih ljudi. Kako je pandemija utjecala na sve sektore svijeta tako je pogođen i sektor izravnih inozemnih ulaganja. Informacije s konferencije UN-a o trgovini i razvoju ekonomija može se vidjeti kako su izravna inozemna ulaganja u 2023. godini drastično pao za vrtoglavih 42% u svijetu što je najveći pad u zadnjih deset godina. Više je zabrinjavajuća činjenica da se pad nastavio te tako u 2023.godini bilježi se također veliki pad od 35% u odnosu na prošlu godinu (UNCTAD 2021.). Kada se fokus stavi samo na Hrvatsku može se vidjeti kako je pandemija i ovdje učinila svoje u sferi izravnih inozemnih ulaganja te nam podaci HNB-a pokazuju pad u 2020. godini od 36,6% u odnosu na godinu početka pandemije. Sektor hrane i pića bilježi najveće gubitke od svih sektora unutar države. U ekonomiji se može vidjeti da kada većina sektora odnosno grana je pogođena nekom vrstom „katastrofe“ da nekolicina drugih djelatnosti ima eksponencijalan rast. Prema izvješću Svjetske banke iz 2021. godine je vidljiv rast sektora kao što su prvobitno informacijske tehnologije i web komunikacija, zdravstvena i farmaceutska industrija, sektor prehrambenih proizvoda i osnovnih potreba te naravno sektor e-trgovine i door-to-door dostave hrane i ostalih potrepština.

6.4. Izazovi 21.stoljeća u Republici Hrvatskoj

U Republici Hrvatskoj, kao i u drugim zemljama, izravna inozemna ulaganja suočavaju se s različitim izazovima koji proizlaze iz brzih promjena u globalnom ekonomskom okruženju. Ti izazovi mogu se grupirati u nekoliko ključnih kategorija.

Promjene u geopolitičkim odnosima mogu znatno utjecati na privlačnost zemlje za strane investitore. Ovaj izazov uključuje faktore kao što su trgovinski sporovi, političke napetosti i sankcije, koji mogu otežati ili čak obustaviti ulaganja.

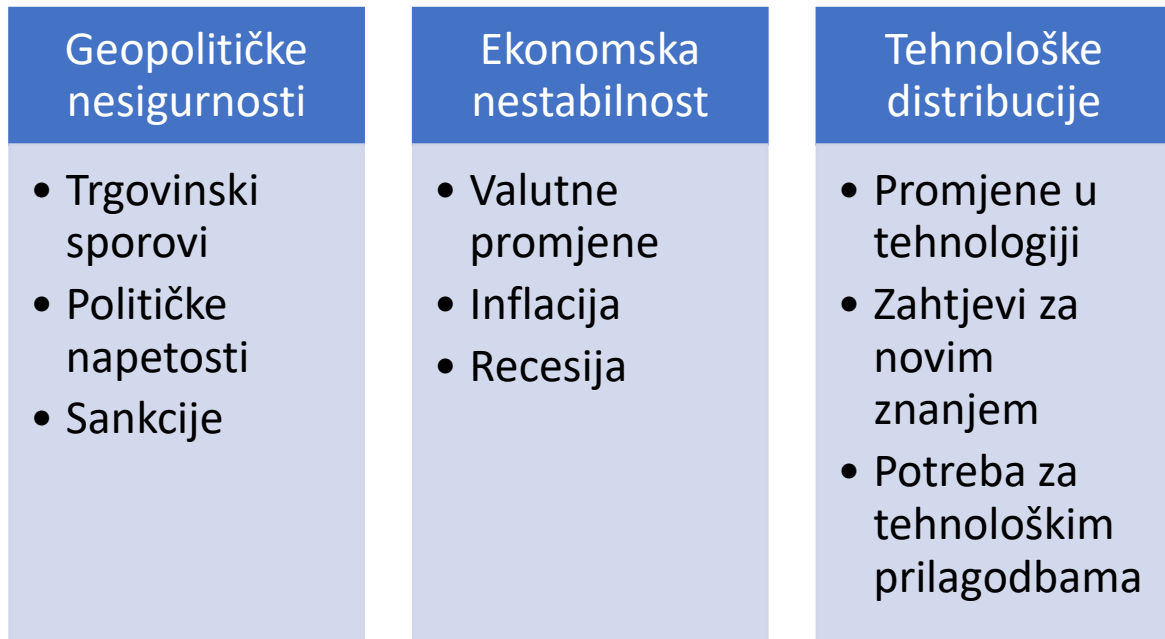
Fluktuacije u ekonomiji, uključujući valutne promjene, inflaciju i recesije, mogu utjecati na profitabilnost izravnih inozemnih ulaganja. Investitori često pažljivo prate ekonomske pokazatelje prije nego što odluče investirati.

Brzi tehnološki napredak može promijeniti tržišne dinamike i zahtijevati nova znanja i tehnološke vještine od investitora. Zemlje koje se brže prilagode novim tehnologijama mogu privući više ulaganja.

Promjene u zakonodavstvu, uključujući porezne politike i pravila trgovine, također mogu značajno utjecati na odluke o ulaganju. Investitori često traže stabilan i predvidljiv regulatorni okvir.

Shematski prikaz 6.

Prikaz izazova 21.stoljeća u Republici Hrvatskoj

Shematski prikaz izazova 21. stoljeća u Republici Hrvatskoj jasno ilustrira složenost faktora koji utječu na privlačnost zemlje za izravna inozemna ulaganja. Geopolitičke nesigurnosti, ekonomska nestabilnost, tehnološke distribucije i regulativne promjene predstavljaju izazove koji zahtijevaju pažljivo upravljanje i prilagodbu.

Republika Hrvatska, kao dio globalnog ekonomske zajednice, mora aktivno raditi na očuvanju političke i ekonomske stabilnosti, prilagodbi novim tehnologijama i održavanju povoljnog regulatornog okvira kako bi privukla i zadržala strane investitore. Razumijevanje ovih izazova i njihovo uspješno rješavanje ključni su koraci u osiguranju dugoročnog održivog rasta i razvoja gospodarstva Republike Hrvatske.

7. Zaključak

Konkurentnost i razvitak u modernom svijetu je jedna od izazovnijih stvari, kako za čovjeka kao jedinku tako i za velike sustave kao što su gospodarstva cijeli država ili čak multinacionalnih i nacionalnih kompanija. Izravna inozemna ulaganja su ključan faktor u razvitku u takvome smislu te modernizaciji gospodarstva i društva kao cjelini. Izravna inozemna ulaganja se može sagledati i van okvira ekonomije i benefita koje pridonosi već s aspekta društvenog aspekta globalizacije te širenja multikulturalnosti. Izazovne godine koje prethode su imale negativan utjecaj na moralnu i ekonomsku stranu te kroz izravna inozemna ulaganja se može vratiti „balans“ i samim time eksponencijalni gospodarski rast. Kroz razna istraživanja je vidljivo kako izravna inozemna ulaganja imaju dobar, negativan ali i neutralan utjecaj na samo gospodarstvo. Također je vidljivo kako izravna inozemna ulaganja imaju potencijal biti glavna vodilja ka budućem gospodarskom razvitku te glavni segment razvitka i bolje i svjetlije budućnosti. Republika Hrvatska kao mala zemlja u tranziciji se može pohvaliti i biti primjer velike blagodati izravnih inozemnih ulaganja s već navedenim projektima. Svjedočimo indirektnom globalizacijskom procesu Hrvatske diljem svijeta zbog izravnih inozemnih ulaganja i razvitkom tvrtki velikog značaja za jednu tako „malu“ zemlju. Analizom iz rada je prikazano da izravna inozemna ulaganja smanjuju cjelokupan rizik i doprinose diversifikaciji gospodarstva u cjelini. Sama diversifikacija i ulaganje na više tržišta, poslovnih područja i sektora smanjuje sve prisutnu izloženost rizicima i sve bržim promjenama na tržištu. S navedenim alatima se smanjuje otpornost gospodarstva na vanjske utjecaje odnosno šokove i drastično potiče daljnji gospodarski rast.

Analiza je pokazala da izravna inozemna ulaganja igraju ključnu ulogu u poticanju gospodarskog rasta pojedinih zemalja diljem svijeta. Kroz ulaganje kapitala, tehnologije, znanja i tržišnog pristupa, izravna inozemna ulaganja su potaknula razvoj sektora kao što su informacijska tehnologija, energetika, farmaceutska industrija, turizam i mnogi drugi. Ti sektori su postali pokretači ekonomskog razvoja, stvarajući nova radna mjesta, potičući inovacije i pridonoseći ukupnom rastu BDP-a. Rezultati istraživanja su također ukazali na to da su izravna inozemna ulaganja igrala važnu ulogu u promicanju ekonomske globalizacije. Kroz povezivanje različitih gospodarstava, izravna inozemna ulaganja su doprinijela stvaranju globalnih lanaca opskrbe, transferu tehnologije i razmjeni znanja. Ovo je rezultiralo povećanom međunarodnom trgovinom, integracijom tržišta i većom ekonomskom suradnjom između zemalja.

Važno je istaknuti da izravna inozemna ulaganja nisu jedini čimbenik koji utječe na gospodarski rast. Postoje i drugi faktori poput političke stabilnosti, institucionalnog okvira, obrazovanja i infrastrukture koji također igraju važnu ulogu. Stoga, buduća istraživanja bi trebala detaljnije istražiti interakciju između izravnih inozemnih ulaganja i drugih faktora kako bi se bolje razumjeli mehanizmi koji stoje iza gospodarskog rasta.

Analiza potvrđuje da su izravna inozemna ulaganja imala snažan utjecaj na gospodarski rast pojedinih zemalja te su pokrenula revolucionarnu epohu u sferi ekonomske globalizacije. Ova saznanja imaju važne implikacije za donositelje politika, investitore i druge dionike kako bi se poticalo ulaganje i razvoj koji podržava održivi i inkluzivni rast.

Kao vrlo bitan element može se navesti pristup resursima koji se ostvaruju putem izravnih inozemnih ulaganja te daje ulagačima pristup sirovinama i resursima kojih nema ili su ograničenih u njihovoj matičnoj zemlji. Sve zajedno doprinosi stabilnost gospodarskog sustava i uvelike razvija industrijski sektor. Konačno, kroz sve navedeno u radu je vidljivo da su izravna inozemna ulaganja neizostavan faktor u našoj budućnosti te eksponencijalnom gospodarskom rastu kako na mikro ekonomskoj tako i na makroekonomskoj razini.

Bibliografija

- Ashdar, N. (2016). Foreign direct investment and market openness in South Asian economies. *Global Journal of Management And Business Research: E Economics and Commerce*, 16(2).
- Babić, A., Pufnik, A., & Stučka, T. (2001). "Utjecaj izravnih stranih investicija na gospodarski rast". *Poslovna ekonomija*, 5(1-2), 79-93.
- Barrios, S., Gorg, H., & Strobl, E. (2003). Explaining firms' export behaviour: R&D, spillovers and the destination market. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 65(4), 475-496.
- Belloumi, M. (2014). The relationship between trade, FDI and economic growth in Tunisia: An application of the autoregressive distributed lag model. *Economic Systems*, 38(2), 269-287.
- Bengoa, M., & Sanchez-Robles, B. (2003). Foreign direct investment, economic freedom and growth: New evidence from Latin America. *European Journal of Political Economy*, 19(3), 529-545.
- Blomström, M., Lipsey, R. E., & Zejan, M. (1992). "What Explains Developing Country Growth?". NBER Working Paper No. 4132.
- Bogdan, A. (2009). The impact of foreign direct investment on economic growth in transition countries. *European Journal of Interdisciplinary Studies*, 1(1), 64-71.
- Buckley, P. J., & Ghauri, P. N. (2004). "Globalisation, Economic Geography and the Strategy of Multinational Enterprises". *Journal of International Business Studies*, 35(2), 81-98.
- Carbonell, L. F., & Werner, M. R. (2018). FDI and economic growth in Spain: Evidence from regional panel data. *Journal of International Trade & Economic Development*, 27(8), 975-998.
- Cvjetković, B. (2002): *Terorizam – sredstva i posljedice*, Split: Kupola Laus, str. 35
- Darrat, A. F., & Darrat, A. A. (2005). Are foreign direct investment and gross domestic product causally related? Another look at the evidence. *Review of World Economics*, 141(3), 510-525.
- Davies, Ronald B., Desbordes, R.: "Greenfield FDI and skill upgrading", University College Dublin, School of Economics, 2012.
- Dunning, J. H. (1993). *Multinational Enterprises and the Global Economy*. London: Addison-Wesley.
- Dunning, J. H. (2000). "The Eclectic Paradigm as an Envelope for Economic and Business Theories of MNE Activity". *International Business Review*, 9(2), 163-190.
- Egger, H., Kreckemeier, U., Wrona, J.: „Offshoring Domestic Jobs“, *Journal of International Economics*, Elsevier, vol. 97(1), pp. 112-125, January 2013
- Ek, C. M. (2007). Foreign direct investment and its determinants in China: A panel data analysis. *China Economic Review*, 18(3), 259-273.

EU Projects, RESCUE Regeneration of European sites in cities and urban environments, 2002-2005., dostupno na <http://www.eugris.info>

Girma, S., & Görg, H. (2007). "Multinationals' Productivity Advantage: Scale or Technology?". *The World Economy*, 30(2), 249-265.

Gudara, A., Čižmar, S., & Horvat, M. (2012). Impact of foreign direct investment on economic growth: Case study Croatia. *Ekonomski pregled*, 63(5-6), 385-408.

Harding, T., Javorick, B. Smarzynska: „FDI and Export Upgrading“, Economic Series Working Papers 26, University of Oxford, Department of Economics.

Hejazi, W., & Safarian, A. E. (1999). "Explaining the Growth of FDI in Developing Countries since the 1980s". *Weltwirtschaftliches Archiv*, 135(3), 390-412.

Herzer, D. (2020). The long-run relationship between foreign direct investment and economic growth in developing countries: An empirical re-investigation. *Economic Modelling*, 84, 207-218.

Hopkins, C., Jenkins, K.: „Eating IT elephant: moving from greenfield to brownfield development“, IBM Press, 2008.

Javorick, B. Smarzynska: „ Does FDI Bring Good Jobs to Host Countries?“, The World Bank Research Observer, World Bank Group, vol. 30(1),pp. 74-94, June 2014.

Lovrinčević, Ž., et al. (2004). "Ulaganja i prijenosi kapitala". U: Ž. Lovrinčević, M. Bego, & I. Grgić. *Međunarodna ekonomija*. Zagreb: Ekonomski fakultet.

Makki, S. S., & Somwaru, A. (2009). Impact of foreign direct investment and trade on economic growth: Evidence from developing countries. *American Journal of Agricultural Economics*, 91(4), 895-909.

Marić, S. (2012): Terorizam kao globalni problem, *MediAnali*, 6 (11), str. 87, Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/109161>, Pristupljeno: 06.07.2023

Marc, J. (2011). Foreign direct investment and economic growth in MENA countries: A simultaneous equations model. *Middle Eastern Finance and Economics*, 14, 109-120.

Melnyk, L., Kubatko, O., & Pysarenko, S. (2014). The effect of foreign direct investment on economic growth: Case of post-Soviet transition economies. *Journal of Economics, Finance and Administrative Science*, 19(37), 22-26.

Menciger, J. (2003). Does foreign direct investment always enhance economic growth? *Kyklos*, 56(4), 491-508.

Mortaza, G. M. (2007). The impact of foreign direct investment on economic growth: Evidence from Asian countries. *Asian Affairs*, 29(2), 27-40.

Nikolić, M. (2019). "Foreign Direct Investment as a Key Driver of Economic Growth: Evidence from Central and Eastern European Countries". *International Journal of Economics, Commerce and Management*, 7(5), 123-133.

Okumoko, T., Onakoya, A. B., & Abata, M. A. (2018). Foreign direct investment and economic growth in Nigeria: An empirical analysis (1981-2016). *Journal of Economics and Sustainable Development*, 9(10), 89-100.

Rugman, A. M. (1986). "New Theories of the Multinational Enterprise: An Assessment of Internalization Theory". *Bulletin of Economic Research*, 38(2), 101-118.

Sisek, G. (2005). "Direktna strana ulaganja: Koncept, izvori i implikacije". *Ekonomski misao i praksa*, 1(1-2), 25-45.

Sisek B., „Strane inozemne investicije u Hrvatskoj- uzroci neuspjeha“ Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, 2005.

Švarc, J., & Lončar, D. (2009). "Poslovna ekonomija: Inozemna ulaganja." *Ekonomski fakultet, Sveučilište u Zagrebu*.

UNCTAD (2020). *World Investment Report 2020: "International Production Beyond the Pandemic"*. Geneva: UNCTAD.

UNCTAD (2021). *World Investment Report 2021: "Investing in Sustainable Recovery"*. Geneva: UNCTAD.

Wu, J. Y., & Chiang, M. H. (2008). FDI inflows, exports, and economic growth in Taiwan. *The Journal of Developing Areas*, 41(1), 153-163.

Žarković, N., Ivanović, O., & Pavlović, D. (2017). The impact of foreign direct investment on economic growth: Evidence from transition countries. *Transition Studies Review*, 24(1), 51-70.

INTERNET IZVORI

MOLGROUP, <https://molgroup.info/en/about-us/our-companies> (08.06.2023.)

HNB, <https://www.hnb.hr/en/statistika/bilanca-i-izvjesca/investicijski-kapital-i-direktno-investicije/izravne-investicije-stranaca-u-rh> (05.05.2023.)

ADRIS, <https://www.adris.hr/o-nama/adris-nekad-i-danas/> (08.06.2023.)

COCA-COLA, <https://www.coca-colahellenic.com/en/media/news> (08.06.2023.)

ERICSSON, <https://hr.bloombergdria.com/biznis/kompanije/11168/iza-splitskog-ureda-ericssona-nikole-tesle-je-40-godina-rada/news/> (08.06.2023)

SIEMENS, <https://www.siemensgamesa.com/en-int> (08.06.2023.)

LIDL, <https://tvrtka.lidl.hr/o-nama/povijest> (10.06.2023.)

INFOBIP, <https://www.infobip.com> (10.06.2023.)

VALAMAR, <https://valamar-riviera.com/hr/mediji/priopcenja-za-medije/pokrenuta-ulaganja-od-32-milijuna-eura-za-razvoj-turistickog-portfelja-valamara-u-dubrovniku/#image-703> (11.06.2023.)

FORTENOVA, <https://fortenova.hr/vijesti/fortenova-grupe-u-dvije-godine-u-gospodarstva-hrvatske-i-regije-investira-ukupno-255-milijuna-eura/> (11.06.2023.)

RIMAC, <https://www.rimac-automobili.com/about-us/> (14.06.2023.)

PORSCHE, https://newsroom.porsche.com/en_US/2022/company/porsche-rimac-automobili-investment-28586.html (14.06.2023.)

DZS, <https://dzs.gov.hr> (04.07.2023.)

STRATEGIJA DIGITALNE HRVATSKE, https://rdd.gov.hr/UserDocsImages//SDURDD-dokumenti//Strategija_Digitalne_Hrvatske_final_v4.pdf , (14.07.2023.)

EURYDICE, <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/> (15.07.2023.)

Popis ilustracija

Shematski prikazi

Shematski prikaz 1. Dvije grupe vodećih teorija međunarodne razmjene i ulaganja	4
Shematski prikaz 2. Dominantne teorije Izravnih inozemnih ulaganja	5
Shematski prikaz 3. Prikaz ciljeva koji utječu na odluke stranih investitora u izravna inozemna ulaganja	7
Shematski prikaz 4. Prednosti i nedostaci greenfield ulaganja	10
Shematski prikaz 5. Konceptualni modeli koji se koriste kod prenamjene neiskorištenih nekretnina	11
Shematski prikaz 6. Prikaz izazova 21. stoljeća u Republici Hrvatskoj	42

Grafikoni

Grafikon 1. Globalni tokovi izravnih inozemnih ulaganja tijekom posljednjih 30 godina u svijetu	19
Grafikon 2. Priljevi Izravnih inozemnih ulaganja za period 2005. – 2021. godine	21
Grafikon 3. 20 najvećih zemalja s primitkom inozemnog kapitala u 2020. i 2021. godini	23
Grafikon 4. Odljevi Izravnih inozemnih ulaganja za period 2005. – 2021. godine	24

Grafikon 5. Tokovi izravnih inozemnih ulaganja unutar Europske Unije	26
Grafikon 6. Izravna ulaganja usmjerena na imovinu	28
Grafikon 7. Izravna ulaganja usmjerena prema obvezama u inozemstvu	29
Grafikon 8. Izravna inozemna ulaganja u Republici Hrvatskoj prema djelatnostima	30
Grafikon 9. Prikaz utjecaja izazova 21.stoljeća na kretanje izravnih inozemnih ulaganja	39